

Lilli Vuorio

”ILONA EI OLE PALJON VITSAILLUT MUTTA
MARKKU VITSAILI JA KUKAAN EI NAURANUT”

Opettajan huumori alakoululaisten kokemana

Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2013
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vuorio, L. 2013. ”Ilona ei ole paljon vitsaillut mutta markku vitsaili ja kukaan ei nauranut” Alakoululaisten kokemuksia opettajan huumorista. Jyväskylän Yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen Pro gradu -tutkielma. 68 sivua.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää alakoululaisten käsityksiä huumorin käsitteestä sekä heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan opettajan huumorista koulussa. Lisäksi tavoitteena oli tutkia millaisia tunteita opettajan huumori voi lapsissa herättää. Aineistonkeruu toteutettiin avoimella kyselylomakkeella, joka sisälsi kysymyksiä huumorin käsitteestä, opettajan huumorista sekä huumorista koulussa. Tutkimukseni kohdejoukko koostui kahdesta kuudennesta luokasta, ja yhdestä viidennestä luokasta. Yhteensä tutkimukseen osallistui 60 lasta. Tutkimusaineistoa on analysoitu sekä laadullisilla menetelmillä, että määrällisiä prosenttiosuuksia käyttäen. Tutkimukseni mukaan opettajan huumorilla todella on merkitystä. Huumorin avulla voi motivoida, herättää kiinnostusta, luoda positiivista ilmapiiriä ja piristää koulun arkea sekä luoda yhteisöllisyyttä luokkaan. Tutkimuksessani vertaillaan opettajaa, joka käyttää runsaasti huumoria opettajiin, jotka lasten käsitysten mukaan käyttävät huumoria vain vähän tai eivät ollenkaan. Yhteiskunnallisesti tutkielmani vahvistaa huumorin suuren merkityksen elämässä, ja tulosten myötä myös koulumaailmassa.

Avainsanat: huumori, tunteet, opettaja, koulu, laadullinen tutkimus

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 TUNTEET JA HUUMORI	7
2.1 Tunne käsitteenä ja tunteiden tehtävät lapsen elämässä	7
2.2 Huumorin käsite	10
2.3 Negatiivinen huumori	13
2.4 Huumorin vaikutukset	15
3 TUNTEET JA HUUMORI KOULUMAAILMASSA	18
3.1 Myönteiset tunteet, tunnetaidot ja oppiminen	18
3.2 Tunteiden ilmaisu ja huumori opettajan työkaluna	20
3.3 Lapset ja huumori	25
4 MENETELMÄ	28
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tehtävät	28
4.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	28
4.3 Tutkimuskohde	29
4.4 Tutkimusvälineistö	29
4.5 Tutkimuksen kulku vaiheittain	30
4.6 Aineiston analyysimenetelmät	31
4.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	32
5 TUTKIMUSTULOKSET	34
5.1 Huumorin käsite	34
5.2 Opettajan huumori – missä ja milloin?	40
5.3 Opettajan vitsailu	42
5.4 Huumorin herättämät tunteet	45
5.5 Toiveita ja ajatuksia huumorista koulussa	47
5.6 Koonti positiivisesta huumorista ja sen herättämistä tunteista	51
6 POHDINTA	52
6.1 Yhteenveto ja johtopäätökset	52
6.2 Tutkimuksen arviointi ja merkitys	55
7 LÄHTEET	57
8 LIITTEET	62

1 JOHDANTO

Huumori on osa ihmisen jokapäiväistä elämää. Etsimme kumppania jolla on kanssamme samankaltainen huumorintaju, nauramme yhdessä ystävien kesken, kevennämme pitkäveteistä hetkeä vitsikkäällä heitolla, ja saatamme jopa käsitellä vaikeita tunteita ja asioita huumorin kautta. Katsomme televisiosta komedioita, mainokset vetoavat meihin huumorin keinoin ja luemme vitsikirjoja vain nauraaksemme. Huumori ei kuitenkaan liity yksiselitteisesti pelkkään vitsinkerrontaan, vaan se voi olla tapa tarkastella maailmaa ja ihmisiä. Se voi olla niin luonteva ja keskeinen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta ettei sitä edes huomaa.

Saako koulussa kuitenkaan nauraa? Kun ajattelee koulua, ei huumori ole ensimmäisiä mieleen tulevia asioita. Kouluhan on harmaa laitos, jossa luetaan pölyttyneitä kirjoja ja istutaan hiljaa – opitaan asioita. Koulua arvostellaan paikkana, jossa lasta ei rohkaista huumorin käyttämiseen ja siihen kuuluvien taitojen kehittämiseen, vaikka juuri koulussa, aikuisten ja lasten toimiessa yhdessä, siihen on erittäin hyvät mahdollisuudet (Laes 1999, 284). Onko huumori läsnä nykypäivän koulussa, ja mitä kaikkea positiivista opettajan ja oppilaiden yhteinen huumori voisikaan synnyttää?

Onnistunut huumorin käyttö vaatii kaikilta osapuolilta ymmärrystä siitä, missä ja milloin mitäkin huumoria on sopivaa käyttää. Me kaikki emme naura samoille asioille, emmekä nauti muiden nauraessa meille pilkallisesti. Vaikka huumori mielletään lähes aina positiiviseksi asiaksi, voi sitä väärinkäyttämällä saada aikaan myös paljon mielipahaa. Kiusaamistilanne koulussa voi olla yhdelle pelkkää huumoria, toiselle loukkaavaa pilkkaa.

Yhdistän tutkimuksessani huumorin oppimisen iloon ja tunteisiin. Huumori synnyttää lähes aina tunteita. Tällä tavoin huumori myös suuntaa ihmisen tarkkaavaisuutta sekä vaikuttaa muistamis- ja päätöksentekoprosesseihin. Tunteet ovat voimakas keino motivointiin, ja ihmisillä jotka osaavat siirtää ja herättää tunteita on mahdollisuus vaikuttaa toisten ihmisten mielipiteisiin ja käytökseen. Huumorin tarkoituksellinen käyttö mahdollistaa positiivisten tunteiden syntymisen. Syntyneet tunteet voivat johtaa huumorinkäyttäjän tavoittelemaan toimintaan. (Strapparava, Stock, & Mihalcea 2011.) Huumori voi siis synnyttää monenlaisia tunteita; oikein käytettynä positiivisia, ja väärinkäytettynä negatiivisia.

Suomen koulujärjestelmä menestyy jatkuvasti kansainvälisissä PISA-tutkimuksissa, ja pohja suomalaisnuorten menestykselle näissä arviointitutkimuksissa luodaan jo alakoulussa. Vuonna 2012 suomalaiset neljäsluokkalaiset menestyivät lukutaidossa sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaamisessa erinomaisesti. Lasten menestys jatkui myös yläkoulussa. Sen sijaan tutkimusten mukaan oppimisen ilo on suomalaislapsilta hukassa jo neljännellä luokalla. Vaikka tiedolliset ja taidolliset oppimistulokset ovat kansainvälisessä vertailussa loistavia, ei kouluissamme ole onnistuttu oppilaiden asenteisiin ja oppimismotivaatioon liittyvien oppimistulosten saavuttamisessa. (Koulutuksen tutkimuslaitos 2012.)

Huumorin yhteyttä koulumaailmaan on tutkittu Suomessa vain vähän. Anttilan (2008) väitöskirja lukiolaisten käsityksistä opettajan huumorista sekä Joensuussa tehdyt huumoritutkimukset (Järvelä H., Keinänen, A., Nuutinen, P. & Savolainen, E. 2004; Nuutinen, P. 2006.) ovat merkittävimmät selvitykset huumorista. Kotimaisesta kasvatustieteen kirjallisuudesta löytyy satunnaisia mainintoja huumorista, ja laajimmin aihetta käsittelee Laes (1999) teoksessa Oppimisen ohjaaminen alkuopetuksessa. Tunteita taas on tutkittu useista eri näkökulmista erittäin runsaasti sekä Suomessa, että ulkomailla. Huumorin ja tunteiden välistä yhteyttä ei kuitenkaan ole tutkittu juuri ollenkaan.

Keväällä 2012 tekemäni kandidaatin tutkielma opettajan huumorista alakoulussa antoi rohkaisevia tuloksia. Runsaasti huumoria hyödyntävän opettajan luokka ylisti huumorin virkistävää ja yhteisöllisyyttä lisäävää vaikutusta ja totesi jopa että *”melkein koskaan ei ole tylsää koulussa”*. Huumori voi syventää opettajan ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta ja sen avulla voi luoda luokkaan välittömän ja turvallisen ilmapiirin. Se voi toimia tehokeinona opetuksessa tai piristysruiskeena keskellä yksitoikkoista oppituntia. Aikuisten ja lasten huumori on erilaista, mutta meillä opettajilla on mahdollisuus oppia lasten huumorista ja vastineena opettaa heille humoristista ajattelutapaa.

2 TUNTEET JA HUUMORI

2.1 Tunne käsitteenä ja tunteiden tehtävät lapsen elämässä

”Tekonsa voi harkita, sanansa voi valita, mutta tunteet noudattavat omia teitään.” (Sylvi Kekkonen)

Tunteet ovat kaikille tuttuja jokapäiväisten kokemusten kautta. Kaikki eivät kuitenkaan ymmärrä tunteita samalla tavalla, sillä tunteminen riippuu osittain kulttuurin meille opettamista tavoista tulkita omia tunteitamme. Tunteet, kuten huumorikin, saavat eri merkityksiä eri kulttuureista ja maailmankatsomuksellisista lähtökohdista. Myös yksilön ihmiskäsitys ja arvokäsitys vaikuttavat erilaisiin tapoihin tuntea. (Puolimatka 2011, 325.) Sivistyssanakirja (Koukkunen 2003, 136) antaa tunteelle nimen *emootio*, joka tarkoittaa *mielihyvän tai mielipahan hallitsemaa elämystä*, joka useimmiten kohdistuu johonkin ulkopuoliseen seikkaan. Psykologiassa tunne tai emootio on suhteellisen pysyvä psyykinen tekijä, joka määräytyy perusviettymyksistä ja niihin liittyvistä kokemuksista.

Tunteet ovat ihmiselle välttämättömiä kanssakäymisessä muiden kanssa ja jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen. Ne ohjaavat sosiaalista toimintaamme, muokkaavat kehon vireystilaa sekä vaikuttavat tapaamme havaita ja tulkita ympäristön tapahtumia. Tunteet saavat meidät toimimaan ja liikkumaan: suru pakottaa pysähtymään läheisen kuollessa, kun taas ilo pakottaa juoksemaan ystävää vastaan juna-aseamalla. Charles Darwinin mukaan tunneilmausten pääasiallinen tarkoitus on sosiaalinen viestintä. Iloinen ihminen käyttäytyy tietyllä tavalla, ja hänen iloonsa liittyy lähes aina tietyn tyyppisiä ulospäin havaittavia ilmauksia. Tällaiset ilmaukset edistävät ihmisten välistä vuorovaikutusta. Tunteiden ilmaukset siis Darwinin mukaan olisivat syntyneet lajinkehityksen myötä palvelemaan nimenomaan tätä tehtävää. (Nummenmaa 2010; 11,12, 17,

79.) Kokkosen (2010, 11-13) mukaan tunteiden tehtävänä on laittaa tekemisemme oman hyvinvointimme kannalta tärkeysjärjestykseen ja suojella meitä, mutta lisäksi tunteet vaikuttavat moniin havaitsemis- ja ajattelutoimintoihimme. Luonnollisesti tunteilla on myös sosiaaliseen elämään liittyviä tehtäviä, kuten lapsesta huolehtiminen ja ihmissuhteiden luominen. Näin positiiviset tunteet auttavat lasta luomaan ystävyyssuhteita ja lisäksi mahdollistavat opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutussuhteen.

Tunne syntyy aina jostain tapahtumasta. Tämän tapahtuman jälkeen ihminen käy läpi tiedostamattomat ja automaattiset tunneprosessit: aivotoiminnassa, kehon toiminnassa ja käyttäytymisessä tapahtuu muutoksia, ja ihminen alkaa jo tiedostamattaan ilmaista tunnettaan. Vasta tämän jälkeen yksilö tulee tietoiseksi omasta tunnetilastaan ja tiedostaa myös tunteen aiheuttajan. (Nummenmaa 2010, 16.)

Perustunteita ovat mielihyvä/ilo, pelko, viha, inho, suru ja hämmästys. Suurin osa tutkijoista on sitä mieltä, ettei ihminen voi kokea kahta näistä tunteista yhtä aikaa. Perustunteiden lisäksi tunneprosessit voidaan jakaa neljään eri kategoriaan. *Sosiaalisia tunteita* ovat nolostuminen, häpeä, ujostuminen, ylpeys, kateus ja halveksunta. *Mielialoiksi* kutsutaan masentuneisuutta, ahdistuneisuutta, maniaa, tyytyväisyyttä ja huolta. *Motivaatiotiloja* ovat palkkio, rankaisu, nälkä ja jano sekä kipu. Lähestyminen ja välttäminen taas ovat *käyttäytymistiloja*. (Nummenmaa 2010; 33, 36.) Tuovilan tunnesanatutkimuksessa yhdellä suomalaisella henkilöllä oli varastossaan keskimäärin 20 tunteita kuvaavaa sanaa. Yleisimpiä tunnesanoja olivat *viha, ilo, rakkaus, suru, pelko, onnellisuus, kateus, ahdistus, väsymys, masennus, tuska, ihastus, tyytyväisyys, inho, jännitys, pettymys, kaipaus, rauhallisuus, ikävä* ja *toivo*. Suomalaisten tärkeimpiä tunteita ovat tutkimuksen perusteella *viha, ilo, rakkaus* ja *suru*, joista voidaan muodostaa vastakohtaparit *viha-rakkaus* sekä *ilo-suru*. (Tuovila 2006, 17-19.)

Tunteet ovat perusluonteeltaan sosiaalisia reaktioita, joihin liittyy usein ulospäin havaittavia käyttäytymisen muutoksia eli tunteiden ilmauksia. Tunnetilojen jakaminen muille ihmisille ja ryhmän jäsenille on hyvin tärkeää. Lapselle on siis annettava mahdollisuus ilmaista ja jakaa tunteitaan luokassa. Yksilön tunnetila vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä niin paljon, että sen huomioimatta jättäminen voi aiheuttaa suuria väärinkäsityksiä tai muita negatiivisia seurauksia. Toisten ihmisten tunteet tarttuvat; esimerkiksi suru hautajaisissa tai innostus ja ilo jalkapallo-ottelussa. (Nummenmaa 2010; 76, 130.)

Positiiviset tunteet, kuten ilo, voima ja kyvykkyyden tunne, auttavat psyykkistä energiaa suuntautumaan kohti haluttua päämäärää. Negatiiviset tunteet, kuten suru, pelko ja viha, synnyttävät sisäistä epäjärjestystä, joka kuluttaa energiaa, antaa tunteen kohteelle kielteisen tunnevarauksen ja pyrkii mitätöintiin sekä vähättelyyn. (Määttä 2005, 208.) Tunnetutkimus on osoittanut, että myönteiset tunteet auttavat palautumaan kielteisten tunnekokemusten rasituksista (Fredrickson, Mancuso, Branigan & Tugade, 2000), edistävät elämän tarkoituksellisuuden tunnetta ja terveyttä (Fredrickson, Cohn, Coffey, Pek & Finkel, 2008) sekä parantavat neuvottelutilanteita ja niiden lopputuloksia (Kopelman, Rosette & Thompson, 2006). Lisäksi myönteiset tunteet tukevat luovaa ongelmanratkaisua ja lisäävät päätöksenteon nopeutta ja joustavuutta sekä edistävät keskittymistä, muistamista ja oppimista. Tunteet vaikuttavat vahvasti tarkkaavaisuuteen, ohjaavat havaitsemista ja päätelmiä, joita havainnoistamme teemme. Tunteet myös parantavat muistisuorituksia, sillä tunnepitoinen materiaali jää tavallista paremmin ihmisen muistiin. Erityisen helppoa on siis oppia ja muistaa asioita, joihin yhdistyy jokin tunne, kuten juuri huumoriin yhdistyvä ilo. (teoksessa Kokkonen 2010, 11-13; Kokkonen & Saarinen 2003; 31, 37.)

Oppimisen ja muistamisen lisäksi huumori linkittyy muullakin tavoin tunteisiin: huumorin on todettu olevan tehokas keino tunteiden hallinnassa ja säätelyssä. Jo Fritz Redlin (1969) menettelytapoihin kuului opettajan välitön reagointi lapsen kokiessa vihan tunnetta ja tämän käyttäytyessä aggressiivisesti. Niin sanottu

pintakäyttäytyminen on poistettava heti, ennen kuin tilannetta käsitellään tai analysoidaan syvemmin. Yksi Redlin tavoista toimia tällaisessa tilanteessa on jännityksen laukaiseminen huumorilla. Hänen mukaansa aidon, hyväntahtoisen huumorin käyttö voi laukaista tilanteen, mutta kyyniset tai ironiset huomautukset lasta kohtaan vain pahentavat tilannetta. (Teoksessa Jalovaara 2005, 88-89.) Myös Yhdysvalloissa toteutettu tutkimus (2011) puoltaa positiivisen huumorin tehokkuutta tunteiden säätelijänä. Tutkimuksessa osallistujille näytettiin negatiivisia tunteita herättäviä kuvia, jonka jälkeen he kirjasivat ylös tunteensa tason. Sitten heitä pyydettiin suhtautumaan kuviin joko a) positiivisella huumorilla (hyväntahtoisesti, puutteisiin tai hullunkurisuuksiin keskittyen) tai b) negatiivisella huumorilla (vihamielinen, pilkkaava tapa). Tämän jälkeen he kirjasivat jälleen tunnetasonsa ylös. Tuloksista selvisi, että negatiivista tunnetilaa voi kohottaa myönteisemmäksi nimenomaan positiivisella huumorilla, muttei negatiivisella, ja että positiivinen huumori on tärkeä ja tehokas keino tunteiden säätelyyn. (Gross & Samson, 2011.) Saman suuntaisiin tuloksiin päätyi tutkimuksessaan myös Strick (2009): ihmiset voivat lieventää hetkellisten vastoinkäymisten negatiivisia vaikutuksia heidän tunteisiinsa altistamalla itsensä huumorille.

2.2 Huumorin käsite

Useimmiten huumori on spontaania ja suunnittelematonta, ja ihmiset yleensä pitävät sitä vain leikkimielisenä hauskanpitoa ilman tietoisuutta sen tehtävistä (Anttila 2008, 48).

Huumorille on vaikea löytää tarkkaa määritelmää, sillä se saa eri merkityksiä eri konteksteissa, kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Huumori on kuitenkin kiinnostanut ihmistä kautta aikojen; jo huumorintutkimuksen kantaisät Platon ja Aristoteles pitivät kohtuullista naurua suotavana. Käsitteelle löytyykin useita erilaisia tulkintoja. 1900-luvun alussa huumori määriteltiin tietynlaiseksi mielialaksi ja

tunnesävyksi tai suhtautumistavaksi elämään ja sen ilmiöihin. Ihminen voi nähdä komiikkaa monissa yhteyksissä. Komiikkaa voivat luoda muodot, eleet ja liikkeet, puhe tai tilanteet silloin, kun ne ovat tahattomia tai tavallisuudesta poikkeavia. Huvittavuutta herättävät myös eri ihmistyypit ja luonteenpiirteet. (Teoksessa Knuutila 1992, 86–87, 100; Bergson 1994, 26, 95.) Huumorin on myös todettu olevan aina sosiaalisen elämän ilmiö, jota voi syntyä vain yhteisössä, jonka kaikki osapuolet hyväksyvät sen (Hollo, 1949, 111).

Myös Freudilla (1905, 38) oli aikanaan oma tulkintansa huumorista. Selvittäessään vitsin syvintä olemusta, hän jakoi vitsitekniikat kolmeen eri luokkaan, joilla jokaisella on omat alalajinsa. Ensimmäinen tekniikka on tiivistäminen joko sekasanoja muodostamalla tai muuntamisen avulla. Toinen luokka, saman materiaalin käyttäminen, jakautuu edelleen neljään osioon: materiaalia käytetään kokonaisuutena ja osina, toisessa järjestyksessä, vähäisesti muunnettuna tai sanojen täydessä merkityksessä. Kolmatta tekniikkaa, kaksimerkityksisyyttä, voi taas käyttää viidessä eri muodossa: erisnimien, esineen tai asian nimen yhteydessä, metaforisessa tai konkreettisessa merkityksessä, sanaleikkinä (varsinainen kaksoismerkityksisyys), kaksimielisesti, tai vihjailevana kaksimerkityksisyytenä. Freudin teksteistä (1905, 125) käy ilmi, että huumorin pääasiallinen tarkoitus on tuottaa mielihyvää. 'Vitsikkyyteen' eivät kuitenkaan pysty kaikki, vaan se on vain harvoilla ihmisillä oleva kyky. Kyky humoristisuuteen ei kuitenkaan ole riippuvainen yksilön muista ominaisuuksista, kuten älystä, mielikuvituksesta tai muistista.

2000-luvun käsitykset huumorista eivät ole juurikaan muuttuneet Aristoteleen tai Freudin ajoista, mutta ne ovat laajentuneet. Sivistyssanakirjassa (2003, 191) huumori saa seuraavanlaiset määritelmät: **1** alk. kehonneste, jonka erilajien katsottiin määräävän yksilön sielunelämän peruslaadun **2** leikinlasku, iloitteleva suhtautuminen toisiin ihmisiin ja muihin elämänilmiöihin **3** erityisesti kirjallisuuden, näyttämön ja elokuvan kuvaustapa, joka kohdistaa päähuomion

naurettaviin ja hullunkurisiin seikkoihin, pääasiassa kuitenkin hyvätahoisesti eikä vähättelevästi tai pilkallisesti.

Ojasen (2007, 227) mukaan huumori voi perustua neljään eri asiaan. Kyseessä voi olla *outo yhdistelmä tai ristiriita* - tapahtuu jotain sellaista, mikä ei ole normaalia. Joskus huumori perustuu *auktoriteetin uhmaamiselle* - jonkin henkilön arvon tai aseman vähentäminen ja samalla oman ylemmyyden osoittaminen. Toisinaan huumorin perusteena voi olla *tilanteen pelastaminen* - vaikeasta tilanteesta selviytyminen, turhauman torjuminen ja katharsis eli puhdistautuminen. *Leikkisässä huumorissa* kyse on osaksi samasta kuin ensimmäisessä vaihtoehdossa, mutta siihen liittyy paljon muutakin hassuttelua, toistamista ja telmimistä.

Myös huumorityylien erottelussa on päästy Freudia pidemmälle: Martin, Puhlik-Doris, Larson, Gray ja Weir (2003) ovat kehittäneet huumorityylikyselyn, jonka perusteella on voitu erottaa neljä huumorin tyyliä. Ensimmäinen tyyli on *itseä vahvistava*, jossa huumoria käytetään ongelmien voittamiseen ja oman tilanteen helpottamiseen. Toinen tyyli taas on *liittymistä vahvistava*, jonka tarkoituksena on vahvistaa yhteishenkeä tai keventää ilmapiiriä. Kolmas tyyli on *aggressiivinen*, jonka on määrä nostaa käyttäjän omaa asemaa muiden ihmisten kustannuksella. Neljättä, *itseä väheksyvää*, tyyliä käyttävä henkilö haluaa kuvata omia heikkouksiaan humoristisesti. (Ojanen 2007, 231.)

Huumoria käyttävää ihmistä kuvataan usein *huumorintajuiseksi*. Huumorintajuinen ihminen voi löytää huumoria lähes kaikesta, myös synkistä tai surullisista aiheista. Huumorin käyttöön liittyy usein tietynlainen leikillinen elämänasenne. Huumorintajuinen ihminen tiedostaa eri ihmisten huumorin lisäksi oman huumorinsa, ja mikä tärkeintä, pystyy nauramaan myös itselleen. (Karvinen 2005, 14.) Siinä, nauraako ihminen itselleen vai muille sekä siinä, nauretaanko yhdessä vai toisten kustannuksella, onkin suuri ero. Goodmanin (1983) taulukko 1

erottelee yhdessä nauramisen ja toisen kustannuksella nauramisen erot (Laes 1999, 273-293).

TAULUKKO 1.

Yhdessä nauraminen	Toisten kustannuksella nauraminen
hyväntuulisuuden tavoittelu	toisen heikon kohdan löytäminen
perustuu välittämiselle ja empatialle	perustuu väheksynnälle ja tunteettomuudelle
synnyttää luottamusta	hävittää luottamuksen nolaamalla
tempaa kaikki yhteiseen hauskanpitoon	jättää joitakin ulkopuolelle
mahdollisuus nauraa itselle	ei mahdollisuutta nauraa itselle
hauskaa, kutsuu kaikki nauramaan	loukkaa ja pahoittaa mielen
supportiivista, tukevaa	sarkastista, haavoittavaa
lähentää ihmisiä	jakaa ja erottaa ihmisiä toisistaan
luo myönteistä sanavalmiutta	johtaa huonommuudentunnon kehään
hauskuuden kohteina yleisinhimilliset heikkoudet	vahvistaa stereotypioita valikoimalla pilan kohteeksi vähemmistö- ym. ryhmiä

2.3 Negatiivinen huumori

Ironia ei ole hyvä, se on ase – ase joka on melkein aina suunnattu johonkuhun toiseen. Ironia on paha naurua, sarkastista, tuhoavaa, pilkkaavaa naurua, naurua joka haavoittaa, joka voi tappaa, -- se on vihan ja taistelun naurua. (Comte-Sponville 2001, 274.)

On olemassa sekä positiivista, että negatiivista huumoria. Huumorin lähikäsitteenä voidaan pitää ironiaa, joka usein mielletään negatiiviseksi huumoriksi. Sivistyssanakirjan (2003, 215) mukaan ironiaa on **1** kätkeyty, epäsuora iva,

mitättömyyden, typeryyden tai naurettavuuden paljastaminen sanomalla muuta kuin oik. tarkoitetaan **2** puhetoverin tietämättömyyden paljastaminen näennäisen ymmärtämättömyyden avulla **3** tyylikeinona monimielisyyteen kätkeyty pila. Myös Freud erotti vitsin ironiasta ja toteaa ironian tekniikkana olevan asian esittäminen vastakohtan avulla (Freud 1905, 66). Lapsi alkaa ymmärtää ironiaa 11 ikävuoden jälkeen, sillä vasta tällöin yksilö oppii ajattelemaan symbolisesti ja kielen kirjaimellinen tulkinta vähenee (Crain 2011, 120-140).

Ironia, satiiri ja iva siis luokitellaan negatiivisen huumorin luokkaan. Ironialla tarkoitetaan epäsuoraa iva, jossa puhuja ilmaisee jotain, minkä kirjaimellinen merkitys on päinvastainen kuin on tarkoitettu. Satiiri puolestaan on huumoria, joka pitää pilkkanaan esimerkiksi poliittisia ilmiöitä. Koulussa negatiivisuus voi näkyä pilkkana oppilasta tai hänen työtään kohtaan, ja usein taustalla on henkilökohtaisia kaunoja pilkkaajan ja pilkattavan välillä. Myös seksuaaliset, rasistiset tai sukupuolieroihin viittaavat vitsit koetaan negatiivisina. (Haukka 2010, 8; Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004.)

Jotta ihmiset voivat jakaa positiivisessa hengessä yhteistä huumoria, heillä tulee olla samanlainen huumorintaju. Ylönen (1995) määrittelee huumorintajun kyvyksi sekä ymmärtää huumoria että käyttää sitä. Tulee ottaa huomioon, etteivät samat asiat naurata kaikkia, ja huumorimielessä kerrottu vitsi voidaan kokea tylsänä tai loukkaavana. Koska huumori ei ole suoraa viestintää, sen ymmärtämiseksi vaaditaan toisen asteen ymmärtämistä. Tällöin ihminen ei ymmärrä vain sitä mitä sanotaan, vaan myös sen mitä tarkoitetaan. (Teoksessa Kerkkänen 2003, 19.) Anttila (2008, 17) määrittelee myönteisen huumorin positiiviseksi kaikille huumoritilanteessa läsnä oleville henkilöille. Sen pyrkimyksenä ei ole loukata, nöyryyttää tai saattaa ketään naurunalaiseksi. Ojanen (2007, 227) toteaa, että huumori voi olla luonteeltaan aggressiivista, joka saattaa näkyä toisen kiusoitteluna tai jopa henkisenä väkivaltana. Ihmisluontoon kuuluu toisen epäonnistumisille nauraminen ja siitä nautinnon saaminen.

Vitsailua voidaan myös pitää niin sanottuna tekosyynä pilkata toista ihmistä. Vitsi antaa mahdollisuuden käyttää hyväksi ”vihollisen” naurettavuutta, jota ei voida tai haluta tuoda avoimesti tai tietoisesti esiin. Muihin kohdistuvan pilkan avulla on helppo saada myös suosiota; kolmannen osapuolen, ”naurajan”, vitsistä sama mielihyvä saattaa tämän luontevasti vitsinkertojan puolelle. (Freud 1905, 91) Tämä ajatus on hyvin sovellettavissa koulukiusaamiseen. Myös Bergson (1994, 39) tuo esille epäoikeidenmukaisuuden huumorin saralla – hänen mukaansa nauru ei koskaan voi olla täysin oikeudenmukainen, sillä naurulla on aina jokin tai joku kohde. Taitava vitsailija ottaa siis huomioon myös ympäristön, kontekstin ja yleisön jolle huumorinsa kohdistaa, sillä huumori saa eri merkityksiä eri tilanteissa. On sopimatonta vitsailla vaikkapa hautajaisissa. (Palmer 1993, 11-15.)

Kaikesta voi tehdä pilaa: epäonnistumisesta, sodasta, kuolemasta, rakkaudesta, sairaudesta, kidutuksesta... Mutta naurun pitää tuoda hiukan iloa, hiukan lempeyttä tai kepeyttä maailman tuskaan eikä lisätä vihaa, kärsimystä tai halveksuntaa. Kaikelle voi nauraa, muttei miten tahansa. (Comte-Sponville 2001, 276.)

2.4 Huumorin vaikutukset

Älkäämme silti liotelko huumorintajun merkitystä. Kelmillä voi olla huumorintajua; sankarilta saattaa puuttua sitä. (Comte-Sponville 2001, 272.)

Filosofi André Comte-Sponville (2001) liittää huumorin hyveiden joukkoon. Huumorin puute osoittaa nöyryyden, asioiden tajuamisen ja keveyden puutetta. Huumorintajuton ihminen on hänen mukaansa täynnä itseään ja muiden näkökulmasta kiusallinen. Huumorintajuksen yksilön kanssa taas on turvallista olla tekemisissä, sillä on varmaa, että hän suhtautuu myös toisen oikkuihin

ymmärtäväisesti – siis huumorilla. Lisäksi ihmisten voidaan sanoa pitävän hymyilevistä ja nauravista ihmisistä. (Teoksessa Ojanen 2007, 226-227.)

Sanotaan, että hymy tarttuu, ja niin myös huumorin avulla voi siirtää positiivisuutta muihin. Rantalan (2006b, 109-110) mukaan tunteet tarttuvat, ja muiden ihmisten tunne leviää helposti kaikkiin ryhmän jäseniin. Esimerkiksi opettajan ärtyneisyys voi tehdä oppilaat ärtyneiksi, vaikkei opettaja itse tiedostaisikaan omaa tunnetilaansa. Samaa ajatusta voinee soveltaa myös huumorin tuomaan iloon ja luoda näin positiivista ilmapiiriä luokkaan. Jos tunnelma luokassa on vapautunut, ympäristö mahdollistaa positiivisuuden ja naurun mahtumisen mukaan opiskeluun. Iloisuus onkin ihmisen nopeimmin tarttuva ja aktivoituva tunnetila (Kokkonen & Saarinen 2003, 37).

Huumorilla on oma paikkansa myös työyhteisöissä ja opettajanhuoneissa. Tutkittaessa työhyvinvointia edistävää huumoria hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa huomattiin, että hyväntahtoiseksi tulkittu huumorin käyttö lisää työpaikan keskinäistä avointa vuorovaikutusta ja myönteistä ilmapiiriä. Tilanteeseen sopivalla huumorilla luodaan, ylläpidetään ja vahvistetaan toveruutta. Huumori siis lisää työntekijöiden kokemusta yhteisöllisyydestä ja menkeä. Huumorilla on myös suuri merkitys sekä tunteiden että työssä jaksamisen tasapainottamisessa. Lisäksi ammattitaitoisella ja erilaisissa tilanteissa sopivaa huumoria käyttävällä työntekijällä on paljon valtaa. (Vesa 2009.) Kortelainen (2010) taas tutki työssä käytettävää huumoria musiikkileikkikoulunopettajien näkökulmasta. Opettajat uskoivat huumorin olevan yksi syy muskarissa viihtymiseen. Huumorista koettiin olevan apua arkisessa juttelussa, järjestyksenpidossa sekä oppimistilanteissa. Huumorin koettiin olevan myös keino keventää tunnelmaa haastavien tehtävien lomassa. Ryhmissä syntyvä sisäpiirihuumori kasvattaa myönteistä ilmapiiriä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Muskariympäristössä viljeltävän huumorin koettiin tukevan myös lapsen mielikuvituksen kehitystä, sanallista viestintää ja vuorovaikutuksellisia taitoja. Opettajat kuvasivat huumorin avulla tapahtuvan oppimisen voivan olla jopa

huomaamatonta. Huumori siis motivoi lasta oppimaan, mutta se rohkaisee myös lasta itseään käyttämään huumoria ja asennoitumaan myönteisesti elämään. (Kortelainen 2010; 25-30, 40.)

Huumori on tärkeää myös koulun arjessa. Laeksen (1999, 273–293) mukaan huumori antaa koulussa luvan poiketa totutusta ja synnyttää yhteisymmärrystä. Lisäksi huumorilla voi luoda tunnetilan, joka helpottaa uusien ratkaisujen keksimistä. Harkitsemattomasti käytettynä huumori voi kuitenkin heikentää oppimistuloksia. Lisäksi nauruun johtava leikki kohottaa mielialaa ja vähentää ahdistusta (Ojanen 2007, 227). Huumori lisää selkeästi yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta sekä helpottaa tutustumista toiseen. Esimerkiksi Anttilan (2008, 50) tutkimuksesta käy ilmi tärkeä huomio ajatellen koulun ilmapiiriä: yhteinen huumorikokemus lähentää ihmisiä. Sama tulos saatiin tutkittaessa vuorovaikutusta: vieraita ihmisiä laitettiin keskustelemaan keskenään puolen tunnin ajan ja huomattiin, että huumori edisti kanssakäymistä. Jos ihmiset nauravat samoille asioille, he kokevat kuuluvansa yhteen. Huumori nousee usein yhteisistä kokemuksista ja edellyttää usein toisen tuntemista sekä hyvää tilannetajua – on tiedettävä millaista huumoria vuorovaikutuskumppani sietää. Vieraiden ihmisten välillä huumoria ei siis synny yhtä helposti kuin toisensa tuntevien ihmisten välillä. (Teoksessa Ojanen 2007 230, 234.)

Myös muualla maailmassa pohditaan huumorin merkitystä koulumaailmassa: Serbiassa on tutkittu huumoria kielten oppimisessa. Huumoria käytettiin työkaluna, jolla kehitettiin oppimisympäristöä ja yleistä tunnelmaa. Sen lisäksi opiskelussa hyödynnettiin humoristisia materiaaleja sekä sanaston että kieliopin opiskelussa. Tulokseksi saatiin, että huumoria on mahdollista käyttää apuna vieraan kielen opiskelussa. Serbialaistutkimuksen mukaan huumori lisää oppilaiden motivaatiota ja halua oppia uutta, sekä parantaa ja pidentää keskittymiskykyä. Lisäksi huumorin käyttö luokassa vaikutti ryhmän kokonaistunnelmaan, josta tuli entistä rennompi, leikkisämpi ja luovempi. (Prodanović- Stankić, 2011.)

3 TUNTEET JA HUUMORI KOULUMAAILMASSA

3.1 Myönteiset tunteet, tunnetaidot ja oppiminen

Minkä ilotta oppii, sen surutta unohtaa. (Suomalainen sananlasku)

Kuten ikivanhasta sananlaskusta voi päätellä, myönteisten tunteiden oppimista edistävä vaikutus on ollut tiedossa jo kauan ennen kuin nykyaikaiset oppimiskäsitykset ovat alkaneet ohjata opettajien toimintaa. Myönteiset tunteet edistävät merkittävästi oppimista, sillä ne ohjaavat tarkkaavaisuutta, liittyvät oppijan käsityksiin siitä, mitä on tarpeen oppia ja mitä ei, ja motivoivat oppijaa oppimaan. Nykykäsityksen mukaan oppimisen uskotaan olevan tehokkaimmillaan silloin, kun opettajat pyrkivät toimillaan vähentämään oppilaidensa negatiivisia tunteita (kuten stressi ja pelko) ja opettavat oppilailleen tunteiden säätelyn taitoja. Myös motivoiva, myönteinen oppimisympäristö, jossa kenenkään ei tarvitse tuntea oloaan uhatuksi eikä liian haastavien tehtävien nujertamaksi, on tärkeä. (Kokkonen 2010, 98.)

Ajattelu ja tunteet, ja siksi myös oppiminen ja tunteet, ovat läheisessä suhteessa keskenään. Monen asian oppiminen edellyttää tunteita ja elämyksiä. Esimerkiksi ihmissuhteisiin liittyviä arvoja ei voi oppia kirjoista tai perusteluiden kautta. Opettaminen, opettajan työ ja oppiminen ovat kaikki emotionaalista toimintaa. (Kauppinen 2010, 211; Puolimatka 2011, 197.) Tunteita ja niiden ilmaisuja tulisi käyttää systemaattisesti hyväksi koulussa, ja tunnetaitoja pitäisi harjoitella yhtä voimallisesti kuin muitakin oppiaineita. Viimeistään koulussa tulisi oppia, ettei tunteissa tai niiden ilmaisemisessa ole mitään noloa tai salattavaa. (Isokorpi 2004, 136.) Tutkittaessa tunnetaitojen harjoittelua koulussa huomattiin, että kun koulut ovat järjestelmällisesti lähteneet tukemaan oppilaidensa tunne- ja vuorovaikutustaitoja, oppilaiden poissaolojen määrä, koulun keskeyttämiset ja koulusta erottamiset, sekä aggressiivinen käyttäytyminen ovat vähentyneet.

Tunne. ja vuorovaikutustaitoihin siis kannattaa todella panostaa koulussa. (Kokkonen 2010, 103.)

Oppimisen iloa laajalti tutkinut Rantala (2006a, 132-133) toteaa, että koulumaailman tunteita on tutkittu hämmästyttävän vähän. Turvallinen ympäristö koulussa antaa tilaa kaikenlaisille tunteille, niin positiivisille kuin negatiivisillekin. Tunteet pidetään koulussa usein erillään oppimisesta, eikä koulun arjessa näy juurikaan iloa, tai oppimisen iloa. Oppimisen ilo mainitaan lukuisissa opetussuunnitelmissa, tosin hyvin eri näkökulmista. Usein se nähdään vain abstraktina käsitteenä, ja joissain suunnitelmissa se on liitetty elinikäiseen oppimiseen. Oppimisen ilo sisältää kaikki koulussa esiintyvät tunteet ja tunnetilat. Usein se ilmenee myös ilon puutteena, häpeän ja syyllisyyden välttelyä. Rantalan etnografisessa tutkimuksessa oppimisen ilon käsite täsmentyi *oppimisprosessin aikana tai sen jälkeen koetuksi onnistumisen tai osaamisen kokemukseksi*. Oppimisen ilon voi kohdata vain aktiivisella toiminnalla, ei jotain tahoja kuuntelemalla. Myös ilo loppuun saatetusta työstä voi aiheuttaa oppimisen iloa. Alkuopetuksessa leikki luo mahdollisuuden kokea oppimisen iloa; lapsi ei näe leikkiä oppimisen välineenä vaan kokee leikin itsessään mielekkääksi toiminnaksi. Kaikenlainen vapaus, valinnanvapaus, vapaaehtoisuus sekä autonomisuus ovat avainasemassa oppimisen iloa saavutettaessa. Autoritaarinen opettaja ei luo tilaisuutta kokea oppimisen iloa, sillä ilon tunteeseen liittyy aina vapaus. Oppilaalle jo vapaus valita sininen tai punainen paperi voi olla ilon kannalta tärkeää, vaikka se aikuiselle tuntuisikin yhdentekevältä. Vapauden lisäksi ilo vaatii syntyäkseen kiireettömän ilmapiirin. Jos koulua suoritetaan kiireessä, oppilas ei ehdi nauttia oppimastaan. Oppimisen ilo on usein yhteistä iloa, sillä luokkatoverit ovat toisilleen monesti todella tärkeitä. Opettaja toteuttaa opetustaan hiljaisen tietonsa, persoonansa ja ammattitaitonsa kautta. Eri opettajien luokissa saa siksi ilmaista tunteitaan eri tavalla. Tunteet ovat sidoksissa myös paikkaan – saahan välitunnilla ilmaista eri tunteita kuin oppitunneilla. (Rantala 2006a, 139-142.)

Jaettu ilo on kaksinkertainen ilo. (Suomalainen sananlasku)

3.2 Tunteiden ilmaisu ja huumori opettajan työkaluna

”Pyrin jollakin tavoin, esimerkiksi olemalla itse rento ja helposti lähestyttävä (vaikka toisaalta vaativa), kertomalla välillä suomeksi hauskoja juttuja, nauramalla itselleni ja omille virheilleni jne. herättämään opiskelijoissa myönteisiä tunteita, jotka edistävät oppimista.” – Kieltenopettaja (teoksessa Kokkonen 2010, 108.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004, 18) mainitaan, että koulun tavoite-oppimisympäristön tulisi olla avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen. Vastuu ilmapiirin luomisesta kuuluu sekä oppilaille että opettajille.

Opettajan perustaidot voidaan jakaa neljään eri luokkaan: 1) viestintätaidot, 2) ihmissuhdetaidot, 3) sosiaalisen järjestyksen taidot ja 4) motivointi- ja aktivointitaidot. Huumorin käyttö on mahdollista kullakin taitoalueella, eivätkä ne sulje toisiaan pois. Huumorin käyttö viestinnässä voi motivoida oppilaita seuraamaan opetusta tarkemmin. Non-verbaalisella viestinnällä, kuten eleillä, ilmeillä, äännähdyksillä ja puheen intonaatioilla, voi tehostaa viestintänsä huumoripiirteitä. Yksi tärkeimmistä opettajan ihmissuhdetaidoista on empatiakyky. Empatiakyky on tärkeä huumoria käytettäessä, jotta esimerkiksi ironiaa osaa käyttää harkiten. Huumoria voi hyödyntää myös luodessa luokkaan järjestystä, sillä opettajan persoonallisuus ja opetustyyli vaikuttavat työrauhaan. Motivoidessaan oppilaita opettaja voi käyttää huumoria apuna havainnollistaessaan asioita. Lisäksi leikki ja kilpailu voivat olla mukana piristämässä opetusta. (Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004; Lahdes 1997, 125–150.)

Huumori voi siis olla myös tehokas oppilaiden motivointikeino. Kyky motivoida oppilaita on yksi tehokkaan opetuksen ja pätevän opettajan kriteereistä. Oppimismotivaatio ilmaisee yksilön halua nähdä vaivaa oppimisensa tai

kehittymisensä vuoksi. Oppimismotivaation perustana olevat motiivit virittävät, suuntaavat ja ylläpitävät aktiivista oppimista. Motivaatiosta puhuessaan Lahdes (1997) korostaakin henkilökohtaisten oppimistyylien lisäksi juuri oppimisen mielekkyyttä. Tutkittaessa huumoria opettajan työvälineenä kävi ilmi, että opettajat käyttivät sitä keventävänä ja oppilaiden mielenkiintoa herättelevänä keinona oppimistilanteiden väleissä. Forsyth (1990) nimesi opintomenestyksen selittäjiksi muun muassa luokan ilmapiirin, opettajan persoonallisuuden, opettaja-oppija vuorovaikutuksen sekä pidetyn opettajan. Vaikka alakouluikäiset eivät vielä osaa eritellä oppimisensa motivaatiotekijöitä, he osaavat kertoa paljonkin siitä, kuinka kivalta, hauskalta tai tyydyttävältä koulunkäynti tai sen osa-alueet tuntuvat. (Järvelä, Keinänen, Nuutinen & Savolainen 2004; Olkinuora 1983, 19–21; Ruohotie 1998, 62, 143.)

Huumorin määrä ja käyttötapa vaihtelee luonnollisesti opettajakohtaisesti. Joillekin opettajille huumori voi kuulua läheisesti opetukseen tai olla jopa välttämätön osa omaa opetusta. Valmiudet käyttää huumoria riippuvat opettajan persoonallisuudesta, mutta humoristista suhtautumistapaa elämään ja asioihin voi myös oppia. Myös opettajan asenteella huumorin käyttöä kohtaan, ammatillisella kokemuksella ja opetustavalla on vaikutusta. Opettajilla voi olla eri käyttötarkoituksia huumorilleen. Huumorin käytön tavoitteena voi olla kiinnostuksen herättäminen, oppitunnin piristäminen tai ilmapiirin luominen. (Anttila 2008, 68–69; Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004.)

Nuutisen tutkimuksessa haastatellut opettajat tiedostavat kouluhuumorin riskit. He toteavat huumorin olevan aidoimmillaan myönteistä, mutta myös riskialtista. Tärkeää haastateltujen opettajien mielestä onkin ihmistuntemus ja tilannetaju, jotka kuitenkin voivat joskus pettää. Nuutisen tutkimat opettajille sattuneet hauskat kokemukset ja oppilaiden heille tekemät jäynät ovat kokemuksina useimmiten myönteisiä. Opettaja voi jatkaa oppilaiden humoristisia jekkuja tai tehdä omia hauskoja piloja ja näin luoda avointa ilmapiiriä aikuisen ja lapsen todella erilaisista huumorikäsitteistä huolimatta. (Nuutinen 2006.)

Aylor ja Oppliger (2003) totesivat tutkimuksessaan, että oppilaat kokivat myönteisemmäksi runsaasti huumoria käyttävän kuin vähän huumoria käyttävän opettajan kommunikaation. Opettajan huumorin käytöllä oli merkitystä myös sille, miten paljon oppilaat kommunikoivat opettajan kanssa luokassa ja sen ulkopuolella. (Teoksessa Anttila 2008, 87.) Rantala (2006, 110–111) on teoksessaan samaa mieltä. Positiivinen ja vastavuoroinen kommunikaatio opettajan ja oppilaiden välillä liittyy näitä osapuolia yhteen, ja tällöin oppitunti koetaan miellyttäväksi ja antoisaksi. Opettajalla on siis suuri merkitys oppilaiden iloon oppitunneilla. Lisäksi monissa huumoritutkimuksissa on todettu, että huumorintaju on yksi arvostetuimmista opettajan luonteenpiirteistä, kun kysytään asiaa opiskelijoilta (Anttila 2008, 85). Huumorin käyttö lisääntyy sitä käytettäessä, eikä sitä siksi koulussa tule säästellä. Huumoria tulee kuitenkin käyttää pedagogisella rakkaudella höystettynä, jolloin opetus ei ole ”tiukkapipoista” ja opettajasta säilyy oppilaalle lempeä kuva. Kahdeksaluokkalaista tyttöä lainaten: *“Ole huumorintajuinen ja älä huuda, sillä muitakin keinoja löytyy!”* (Skinnari 2004, 159, 204.)

Opettajan työ on tunnetyötä, jossa opettaja muokkaa ja joutuu kontrolloimaan tunteita sopiviksi tai halutuiksi. Opettajan on aktiivisesti tuotettava huolenpidon ja välittämisen tunteita ja vältettävä välinpitämättömyyden mielialoja. (Määttä 2005, 216.) Tunteet siis kuuluvat opettajan ammatilliseen osaamiseen. Jo omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta ovat ammatillisuuden edellytyksiä. Työssä tarvitaan sosiaalisten viestien tulkintaa, muiden tunteiden tunnistamista, tunteiden ilmaisua ja niiden hallintaa. (Talib 2002, 58.) Aikuisen olisi hyvä näyttää tunteitaan avoimesti ja näin rohkaista myös lasta samaan (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 24).

Tunnejohtaja, esimerkiksi luokanopettaja tai lapsiryhmän jäsen, voi olla tunteita kontrolloiva, tai sitten positiivinen, tunteen ilmaisemista tukeva ja vahvistava.

Aikuisen tulisi välittää positiivista ja avointa asennetta lapselle niin, että tämä saa olla iloinen ja ilmaista iloaan silloin kun hänestä siltä tuntuu. On kuitenkin muistettava, ettei lapsi aina iloitse samoista asioista kuin me aikuiset, sillä samat asiat eivät aina tuota molemmille samaa mielihyvää. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005; 110, 113.) Yleisen levottomuuden, avioerojen, sosiaalisten ongelmien, väkivaltaisuuden ja nuorten päihteiden käytön ollessa ajallemme tyypillistä, on koulussa kiinnitettävä erityishuomiota tunne- ja ihmissuhdetaitojen opetteluun. Tärkeässä roolissa on opettaja omalla esimerkillään. (Schmuck & Schmuck 2001, 26.)

Se, kuinka myönteisenä opettaja onnistuu tunneilmaisunsa pitämään, vaikuttaa oppilaiden tuntikäyttäytymiseen. Lisäksi myönteisten tunteiden ilmaiseminen lähentää opettajaa oppilaisiinsa. Opettajan näyttäytyessä oppilaidensa silmissä myönteisenä ja heistä aidosti välittävänä, oppilaat ovat todennäköisesti motivoituneita, avuliaita, yhteistyökykyisiä sekä luokan sääntöjä ja normeja noudattavia. (Kokkonen 2010, 107.) Tunneilmaisujen, kuten nauramisen tai hymyilyn, tukahduttaminen luo negatiivisuutta ihmisten välisille suhteille (Kokkonen 2010, 57). Suurin osa tunneilmaisustamme on sanatonta. Sanattomaan viestintään kuuluvat kehonkieli, eli eleet, ilmeet, liikkeet ja asennot, puhetapa, sekä tilankäyttö, eli esimerkiksi fyysinen etäisyys keskustelukumppanista. (Kokkonen & Saarinen 2003, 28.) Perustunteisiin liittyvät kasvoniilmeet ovat universaaleja, ja ne tunnistetaan melko hyvin joka puolella maailmaa. Tästä huolimatta kulttuurien tai jopa saman kulttuurin eri ihmisten välillä saattaa olla yksilöllisiä eroja siinä, miten kasvoniilmeitä käytetään tunteiden viestimiseen. Sanattoman viestinnän lisäksi tunteitaan voi ilmaista äänen avulla. Voimme kertoa toisille miltä meistä tuntuu. Ihminen voi esimerkiksi kertoa toiselle tuntevansa olonsa todella iloiseksi. Tämän jälkeen kuvausta voi tarkentaa kertomalla ilon syyn ja konkreettiset reaktiot, kuten esimerkiksi jatkuvan hymyilyn tai naurunpurskahdukset, joita tunne aiheuttaa. (Nummenmaa 2010; 82, 86-87.)

Isokorven (2004, 76-77) mukaan opettajalla on tunnetaitoja opettaessaan viisi eri roolia: 1) *Tutkiva ohjaaja ja prosessien ohjaaja*, jonka tehtävänä on kehittää omaa itsetuntemustaan ja tukea samalla samaa prosessia oppilaissa sekä ohjata ja tukea oppilaan ajattelutaitoja. 2) *Voimaannuttamisen edistäjä*, joka suuntaa oppijan huomion tämän omiin tunteisiin 3) *Tunteiden käsittelijä*, joka käsittelee sekä omia, että oppilaidensa tunteita ja synnyttää samalla vastavuoroisuutta. 4) *Kuuntelija*, joka kuuntelee aktiivisesti ja empaattisesti tarkoituksenaan ymmärtää ohjattavaa. 5) *Harjoitusten tuntija*, joka tietää, tuntee ja osaa oppilaille annettavat tehtävät itse riittävän hyvin.

Lapsi oppii tunnetaitoja katsomalla, samaistumalla ja kokemalla itse tunteita. Aikuisen on tärkeää nimetä tai auttaa lasta nimeämään tämän tunteita. Tunteiden esiin saamiseksi lapsi tarvitsee opettelua, tukea ja esimerkkejä aikuisilta. Pienillä lapsilla leikki ja sadut ovat hyviä tapoja harjoitella erilaisia tunteita, niiden ilmaisemista, tunnistamista ja kokemista. Lapsen on saatava kokea kaikenlaisia tunteita – on tärkeä että mitään tunteita ei tukahduteta. Kun ihminen kokee tunteita, hän etsii usein oikeutusta tunnekokemukselleen. Jos tätä oikeutusta ei löydy, tunteet voivat purkautua kielteisellä tavalla ja ihminen voi kokea tulleen hylätyksi. Tunteille tulee antaa oikeutus hyväksymällä ne ja sen jälkeen ymmärtämällä niitä. Jos oppilas ei saa purettua pahaa oloaan, hän saattaa etsiä itselleen syntipukin, esimerkiksi opettajan tai toisen oppilaan. Syntipukin niskaan kaadetaan kaikki se negatiivisuus, jota ei luontevasti ole voitu tai saatu ilmaista. (Isokorpi 2004; 100, 127, 129.) Opettaja, joka kertoo avoimesti itsestään ja tunteista, jotka vaikuttavat hänen käyttäytymisensä taustalla, näyttää oppilaille omalla esimerkillään, kuinka tunteista voi luontevasti keskustella ja kuinka ihmisten tunteiden ja tekojen välillä on seuraussuhteita. (Kokkonen 2010, 108.) Tunteiden ilmaisun lisäksi on myös tärkeää havainnoida ja tulkita muiden ihmisten tunteita, jolloin voi ymmärtää paremmin toisen mielen liikkeitä tai kehon tiloja ja näin ennakoida toisen ihmisen aikeita tai tavoitteita. (Nummenmaa 2010, 80).

Lasta on tärkeää opettaa tunnistamaan omat tunteensa ja miettimään mistä ne ovat aiheutuneet. Häntä tulee kannustaa kokemaan ja ilmaisemaan muille erilaisia tunteita, niin positiivisia kuin negatiivisiakin. Helposti ja huomaamatta yhteiskunta kasvattaa ihmisen kätkemään tunteensa, sillä helppoa kehottaa lasta olemaan reipas ja hymyilemään jos hän on vihainen tai apea. (Wright & Oliver 1998, 30-31.)

Opettajan on tärkeä luoda oppilaisiin hyvä tunnesuhde. Furman korostaa oppilaan ja opettajan välistä suhdetta, joka vahvistuu yhteisten mukavien hetkien ja oppimiskokemusten myötä. Hän väittää, että oppiminen riippuu lähes täysin siitä, onko tämä ihmissuhde onnistunut. (Furman 1993; 95-96.) Tunnesuhteet ryhmässä kertovat sen pysyvistä, sisäisestä rakenteesta. Ihmiset liittyvät mielellään niihin, joilta saavat hyväksyntää ja toisaalta välttävät niitä, jotka torjuvat heitä tai joista he eivät pidä. Tunnesuhteilla on merkitystä luokan yhteistoiminnalle ja sen ilmapiirille. Sekä oppilaiden keskinäiset että opettajan ja oppilaiden väliset myönteiset asenteet parantavat yhteistoimintaa ja lisäävät keskinäistä vetovoimaa eli ryhmän kiinteyttä. (Niemistö 2002, 124.)

Opettajan tulee kuitenkin kaikessa toiminnassaan, etenkin huumoria käyttäessään, ottaa huomioon ne eettiset periaatteet, joilla lasta tulee kasvattaa. Tärkeät arvot, kuten oikeudenmukaisuus, totuudellisuus ja ihmisarvo, ovat hyviä ohjenuoria sekä tunnekasvatuksessa että huumorin käytössä. (OAJ 2006.)

3.3 Lapset ja huumori

Naurun yhteys elämään ja elinvoimaan on monessa mielessä itsestään selvä. Ihminen syntyy maailmaan itkevänä ja alkaa nauraa vasta siinä vaiheessa, jolloin vastasyntyneelle ominainen rajatila on ohitse ja lapsi siirtyy lopullisesti elävien kirjoin ja liitetään erilaisin menoin yhteisön jäseneksi. (Alho 1988, 14.)

Lapset hymyilevät jo ensimmäisten viikkojen aikana ja nauravat noin neljän kuukauden iässä. Kaikki tavallisuudesta poikkeavat jutut naurattavat lasta jos tilanne on turvallinen. Monet vitsit vaativat kuitenkin niin sanotun idean tajuamista, mikä on mahdollista vasta kouluiässä. Huumori on myös lapsuudessa mitä suurimmassa määrin sosiaalista, sillä juuri hauskuuden jakaminen on kaveruudelle keskeistä. (Ojanen, 2007, 227.)

Esioperationaalisella kaudella, noin 3-4 -vuotiaana, lapsen nauru muuttuu vähitellen huumoripohjaiseksi nauruksi. Alkaessaan hahmottaa maailmankuvaansa nimeämisen ja luokittelun taitojen avulla, lapsi alkaa nauttia huumorista muun muassa sanaleikkien ja pelleilyn kautta. Lasten nauru syntyy helposti vertaisryhmässä, koska huumori ja nauru rakentuvat sosiaalisten kokemusten myötä. Näiden kokemusten kautta lapsen sosiaalinen älykkyys tilannehuumorin alueella kehittyy. (Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004.)

Formaalisten operaatioiden vaiheessa, 11-12 -vuotiaana, lapsi oppii ajattelemaan symbolisesti ja kielen kirjaimellinen tulkinta vähenee. Vasta tällöin lapsi siis pystyy ymmärtämään ironiaa tai sarkasmia. Ikävuodesta 11 eteenpäin lapsi alkaa ymmärtää laajemmin myös eri vitsityyppejä samalla, kun hän oppii yhteiskunnan sosiaalisia normeja ja käyttäytymissääntöjä. Hän alkaa ymmärtää joidenkin käyttäytymistapojen huvittavuuden ja huomaa, että ihmiset voivat olla tietämättään hassunkurisia. Lapsuudenaikainen ajattelun kehitys tähtääkin kulttuurin symbolijärjestelmän hallitsemiseen. Tällöin yksilö hylkää asioille antamansa omat, persoonalliset merkitykset ja sopeutuu yhteiskunnan määrittämään symbolijärjestelmään. Hän siis oppii myös, mistä omassa kulttuurissa voi vitsailla ja mitä kaksoismerkityksiä asiat saavat. (Crain 2011, 120–140; Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004.)

Suomessa koulu aloitetaan konkreettisten operaatioiden kauden alussa, ja alakoulu kestää juuri tämän kehitysvaiheen verran. Tällä ikäkaudella, 6-11 -vuotiaana, lapsen huumori pohjautuu sanaleikkeihin ja arvoituksiin sekä niiden ymmärtämiseen tai ymmärtämättömyyteen. Kouluun mennessään lapsi alkaa avoimemmin näyttää, mille ja miksi hän nauraa, sekä eritellä, mikä vitsissä naurattaa. Egosentrismi vähenee vähitellen ja lapsi osaa asettua toisen asemaan eli hänen empatiakykynsä lisääntyy. Näin lapsi oppii myös moraalisisissa kysymyksissä harkitsemaan asioita toisen ihmisen näkökulmasta. Tällä ikäkaudella lapsi oppii myös ymmärtämään loogisia operaatioita (kuten sarjoittaminen), välimatkoja, kellonaikoja ja ajankulua. (Crain 2011, 120–140; Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004.)

Lapsen huumorintaju kehittyy yhdessä ajattelun kanssa ja siksi juuri koulussa huumori ja vitsit tulee sovittaa lapsille sopiviksi (Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004). Kevyt pilailu sopii koulupäivän virkistykseksi, mutta kuten sanottu, ironiaa käytettäessä tulee olla varovainen. Huumorin käyttö tulee suhteuttaa oppilaiden kehitysvaiheeseen, jotta lapset eivät saa opettajasta ilkeää kuvaa, kun eivät ymmärrä tämän vitsailua. (Hollo 1949, 107–111.) Lapsen kehityksen tukeminen vaatii kasvattajalta halua ja taitoa eläytyä lapsen asemaan, sekä perehtymistä juuri hänen tapaansa ajatella ja toimia haasteiden edessä. Lapsi voi olla taitava huumorin käyttäjä jo varhaisella iällä ja jopa ahdistavissa tilanteissa. On tärkeää oppia tuntemaan lasta, jonka jälkeen humoristinen asenne tuo parhaimmillaan kasvatussuhteeseen väljyyttä ja hyväksyntää, joka rohkaisee lasta omaehtoiseen toimintaan. Humoristisen näkökulman voi oppia ja kehittää sitä eri arkielämän tilanteissa. (Laes 1999, 273–293.)

4 MENETELMÄ

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tehtävät

Tutkimukseni tarkoituksena oli tutkia alakoululaisten käsityksiä, eli kokemuksia ja ajatuksia, heidän oman opettajansa huumorista. Samalla kartoitin oppilaiden yleisiä käsityksiä huumorista. Halusin tietää, millaisena oppilaat kokevat opettajansa huumorin. Ymmärtävätkö he sitä? Miten ja milloin heidän opettajansa käyttää huumoria? Miltä se heistä tuntuu?

Tutkimusongelmat tässä tutkimuksessa ovat:

1. Miten lapsi ymmärtää huumorin käsitteen?
2. Onko koulussa oppilaan näkökulmasta huumoria?
3. Mitä hyötyä huumorista voisi koulumaailmassa olla?
4. Mitä ajatuksia tai tunteita opettajan huumori herättää?

4.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus perustuu todellisen elämän kuvaamiseen. Kun määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus kysyy *Kuinka paljon? Kuinka monta?* tai *Kuinka usein?*, laadullinen tutkimus on kiinnostunut kysymyksistä kuten *Onko x kiinnostavaa? Onko x mukavaa? Mitä mieltä olet x:stä?* Laadullista tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon, että ihmisten ajatuksia tai mielipiteitä tutkittaessa vastaukset ovat hyvin subjektiivisia ja tällöin myös moninaisia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja yleensä aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivinen tutkimus suosii metodeja, joissa pyritään tavoittamaan tutkittavien oma näkökulma ja ”ääni”. Keskeinen kysymys kvalitatiivisessa tutkimuksessa onkin, miten tutkija voi ymmärtää tutkittavaa. Laadullinen tutkimus

asettaakin tutkijan tiettyyn valta-asemaan, sillä tutkija tulkitsee saamiaan tuloksia aina omista arvolähtökohdistaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 156-157, 160.) Oma tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Olin tutkijana kiinnostunut oppilaiden ajatuksista, käsityksistä ja mielipiteistä.

4.3 Tutkimuskohde

Tutkimukseni kohdistui kolmeen jyväskenläläiseen alakoulun luokkaan, joista yksi oli 5. luokka ja kaksi 6. luokkaa. Aloitin aineiston keruun jo kandidaatin tutkielmaa tehdessäni, jolloin tutkimusjoukkoon sisältyi vain yksi luokka. Loput aineistosta keräsin pro gradu -vaiheessa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 60 lasta ja heidän kauttaan kolme eri luokanopettajaa. Yhden luokista (A) valitsin tarkoituksenmukaisesti, sillä tiedossani oli, että kyseisen luokan opettaja käyttää runsaasti huumoria opetuksessaan. Kaksi muuta luokkaa (B ja C) valitsin satunnaisesti. Kaikki oppilaat ovat samasta koulusta. Vaikka tutkimukseen osallistujat olivat lapsia, on tutkimuskohteena myös heidän opettajansa. Opettajista yksi oli mies, ja kaksi naisia. Oppilaista 23 oli tyttöjä ja 37 poikia.

4.4 Tutkimusvälineistö

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat kysely, haastattelu, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Menetelmiä on mahdollista käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai yhdisteltynä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 186-187.) Kyselyn etuna pidetään sitä, että sen avulla voidaan lyhyessä ajassa kerätä laajakin tutkimusaineisto, sillä tutkimukseen voi kerralla osallistua useita henkilöitä, joilta voidaan kysyä useita asioita. Kyselyyn tutkimustapana liittyy myös heikkouksia: ei ole mahdollista varmistua siitä, ovatko vastaajat suhtautuneet tutkimukseen vakavasti, ja vastaamatta jättäminen saattaa olla yleistä. Lisäksi aineistoa voidaan pitää

pinnallisena ja tutkimusta teoreettisesti vaatimattomana. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 190.)

Tutkimus on toteutettu kahdessa vaiheessa ja siksi kahdella erilaisella kyselylomakkeella. Ensimmäisen vaiheen kyselylomaketta on muokattu ja sen kysymyksiä tarkennettu toisessa vaiheessa käytettyyn kyselylomakkeeseen, jotta saataisiin syvällisempiä ja laajempia vastauksia. Kaikki luokat vastasivat ensin kysymykseen *Mitä **huumori** sinun mielestäsi tarkoittaa?* Tämän jälkeen luokka A (Ks. Liite 1) vastasi toisen osion kysymyksiin itse rakentamallaan ajatuskartalla, johon oli annettu apukysymykset (Ks. Liite 2). Ajatuskartta mahdollistaa myös sellaisten ajatusten ja mielipiteiden esille tuonnin, joita ei erikseen kysytä kyselyssä. Lisäksi ajatuskartta antaa vastaajalle vapauden vastata omalla tyylillään. Luokat B ja C vastasivat toisen osion kysymyksiin avoimella kyselylomakkeella (Ks. Liite 3). Kaikkien luokkien kysymykset keskittyivät samoihin aiheisiin, vaikka olivatkin hieman eri tavoin muotoiltuja.

Kyselytutkimuksen etuna on se, että sen avulla voi nopeasti kerätä laajankin tutkimusaineiston useilta eri henkilöiltä ja saada vastauksia moniin eri kysymyksiin. Koska ohjeistin kysymyksiin vastaamista ja selostin oppilaille tutkimuksen tarkoituksen henkilökohtaisesti, on kyseessä kontrolloitu ja samalla informoitu kyselytutkimus. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2008, 190–192.) Kysymykset ovat avoimia, jolloin tutkittavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin, eikä kysymys itsessään ehdota vastauksia. Näin tutkimuksessa tulee ilmi myös se, mikä vastaajien ajattelussa on keskeistä. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2008, 196.)

4.5 Tutkimuksen kulku vaiheittain

Keräsin tutkimukseni aineiston talvella 2012 sekä talvella 2013. Ennen aineiston keruuta varmistin koulun rehtorilta tutkimusluvan ja tein pilottitutkimuksen muutaman oppilaan kanssa. Tämän jälkeen tarkensin kysymyksiä ja ohjeiden

antaa laajempien vastausten saamiseksi. Varsinaiset kyselyt toteutettiin vastaajien omissa luokissa luokanopettajien ollessa paikalla. Jokaisessa luokassa oli muutamia poissaolijoita, joten ryhmien kaikki oppilaat eivät ole vastanneet kyselyyn. Olin aineistonkeruussa itse paikalla luokassa. Kerroin tekeväni tutkimusta Jyväskylän yliopistolle opettajan huumorista. Aihe herätti yleensä hilpeyttä ja ihmetystä vastaajissa. Kerroin, että lomakkeen täyttäminen tapahtuu nimettömänä ja vastaukset ovat luottamuksellisia ja tulevat vain minun käyttöni. Korostin, ettei kysymyksiin ole olemassa vääriä ja oikeita vastauksia, vaan olen tutkijana kiinnostunut nimenomaan heidän omista ajatuksistaan ja mielipiteistään. Lisäksi kehotin vastaamaan kokonaisilla virkkeillä, jotta ymmärtäisin mahdollisimman hyvin, mitä vastaaja tarkoittaa. Ryhmälle A heijastin apukysymykset ajatuskarttaa varten seinälle ja kävin ne yksitellen läpi. Ryhmät B ja C näkivät kysymykset suoraan vastauslomakkeistaan. Annoin oppilaille mahdollisuuden kysyä, jos he kokivat ohjeidenannon epäselväksi. Pohjustuksen jälkeen jaoin vastaajille lomakkeet ja annoin heille vastausaikaa niin kauan kuin he tarvitsivat. Kyselyn toteuttamiseen kului kullakin luokalla noin 20 minuuttia. Vastausten ollessa valmiita oppilaat viittasivat ja keräsin paperit heiltä yksitellen pois tarkistaen samalla, että he olivat vastanneet suunnilleen kaikkiin kysymyksiin. Osa oppilaista kehotin vielä miettimään vastauksia, jos moni kohta oli jäänyt tyhjäksi. Kaikkien ollessa valmiita, kiitin osallistujia ja korostin heidän olleen suuri apu tutkimuksen toteuttamisessa.

4.6 Aineiston analyysimenetelmät

Sisällön analyysi on tutkimuksen osa, jossa pyritään kuvaamaan aineiston dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sen varsinaisia analyysitekniikoita ovat luokittelu, teemoittelu ja tyypittely, joiden tarkoituksena on järjestellä, ryhmitellä ja pelkistää koottua aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Aineiston analyysissä käytin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista lähestymistapaa. Pääosin analyysi oli laadullista, mutta käytin muun muassa prosentiosuuksia ja muuta aineistosta nousevaa numeerista tietoa aineiston analysoinnin tukena.

Laadullinen analyysi voi olla aineistolähtöistä, teoriaohjaavaa tai teorialähtöistä. Oman tutkimukseni analyysi on pääosin teoriaohjaava. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, jotka eivät kuitenkaan pohjautu suoraan teoriaan. Teoria voi olla apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta valintaa ohjaa aikaisempi tieto. Tässä analyysitavassa aineiston hankintatapa on vapaa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 95-97.)

Aloitin aineiston analysoimisen litteroimalla, eli kirjoittamalla puhtaaksi oppilaiden vastaukset niin, että niistä ilmeni vastaajan sukupuoli ja luokka (A, B tai C). Luin aineiston läpi ja listasin aineistossa usein esille tulleet ilmaukset sekä laskin niiden lukumäärän ja prosenttiosuudet. Esimerkiksi kysymystä *Mitä huumori sinun mielestäsi tarkoittaa?* analysoitaessa poimin vastauksista muun muassa sanat *hauska*, *vitsi/vitsailu* ja *nauru*. Aineistosta poimimani ilmaukset merkitsin värikoodein. Tämän jälkeen laskin kuinka monta prosenttia vastaajista yhdisti valitun sanan huumoriin. Prosenttiosuudet mahdollistivat vertailun eri luokkien välillä. Jo lukiessani läpi aineistoa huomasin, että luokan A vastaukset eroavat merkittävästi ryhmän BC vastauksista liittyen luokanopettajan huumoriin. Tutkimustuloksia esitellessäni halusin tuoda esille mahdollisimman paljon oppilaiden autenttisia vastauksia, sillä pidän niitä arvokkaina. Ne kuvastavat parhaiten heidän ajatuksiaan ja tuovat esiin aitoja tuloksia ilman tutkijan tulkintaa.

4.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereihin kuuluvat aineiston *aitous*, eli se, koskeeko aineisto tutkijan ja tutkittavien kannalta samaa asiaa sekä *relevanssi*, eli onko aineisto tutkimuksen teorian kannalta relevanttia. Lisäksi johtopäätösten, eli aineistosta tehtyjen tulkintojen tulee olla *valideja*, eli tutkija ei saa ylitulkita aineistoa. (Ahonen 1994, 129-130.) Tämän tutkimuksen aineisto on aito, sillä vastaajille kerrottiin tutkimuksen todellinen tarkoitus. Koska aineistonkeruussa oltiin kiinnostuneita juuri lasten käsityksistä ja mielipiteistä, tutkijan kannalta oli helppoa kertoa tutkittaville oikea ja aito tutkimuksen tarkoitus. Aineiston

relevanttius on vaihtelevaa. Toisaalta aineistosta löytyi paljon yhteyksiä teoriaan, mutta toisaalta osa aineistosta jäi käyttämättä. Moni vastaaja vastasi kysymyksiin vain muutamalla sanalla, jolloin oli vaikeaa tulkita mitä hän todella tarkoittaa. Tämä saattaa johtua hankalasta kysymysten asettelusta tai kyselylomakkeesta tutkimustapana. Esimerkiksi haastatteluissa vastaajilta olisi luultavasti saatu paljon laajempia ja syvällisempiä vastauksia, kun tutkija olisi voinut kysyä lisäkysymyksiä. Aineistoa on kyllä tulkittu, mutta ei ylitulkittu. Yksittäisen oppilaan vastaus saattaa saada suuren arvon aineiston analyysissä, ja tuleekin kyseenalaistaa, voiko yksittäistä vastausta yleistää. Toisaalta esimerkiksi erot luokkien A ja BC välillä olivat selvät, eivätkä vaatineet ylitulkintaa.

Jotta tutkimus on eettisesti pätevä, siinä tuotetun informaation tulee olla luotettavaa niin, että se on perusteltu kriittisesti. Lisäksi informaatiota tulee välittää rehellisesti ja avoimesti. Vilpilliseksi toiminnaksi luetaan esimerkiksi vääristellyt tulokset ja toisen tekstin esittäminen omana. (Pietarinen 2002, 58-69.) Esitän tutkimustuloksissa runsaasti suoria lainauksia oppilaiden vastauksista, joita ei ole muokattu millään tavalla. Lisäksi olen analysoinut ja arvioinut tuloksia kriittisesti. Tutkimuksesta käy selkeästi ilmi, mitkä osat tekstistä ovat omiani ja mitkä lainattuja tai viitattuja.

Tutkimus on toteutettu anonyymina niin, ettei vastaajien henkilöllisyys paljastu vastauksissa. Huomioon on otettu ainoastaan vastaajan sukupuoli ja luokka-aste. Myös opettajien henkilöllisyyttä suojellaan; heidän nimensä on muutettu, eikä tutkimusraportissa nimetä aineistonkeruukoulua vaan puhutaan *eräästä* jyvaskyläläiskoulusta. Lisäksi oppilaiden tutkimusluvut on tarkistettu sekä opettajilta että koulun rehtorilta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen osallistui 60 erään Jyväskylän alakoulun oppilasta, joista 23 on tyttöjä ja 37 poikia. Kolmesta tutkimusryhmästä kaksi olivat kuudesluokkalaisia ja yksi ryhmä oli viidesluokkalaisia.

5.1 Huumorin käsite

Ensimmäisen kysymyksen, ”Mitä **huumori** sinun mielestäsi tarkoittaa?”, tarkoituksena on selvittää lasten käsityksiä huumorista. Halusin saada selville, tuleeko vastauksissa ilmi samoja asioita kuin huumoria tutkivassa kirjallisuudessa. Samalla kun vastaajat pohdiskelivat huumoria käsitteenä, he virittäytyvät kyselyn pääaiheeseen, opettajan huumoriin. Jokainen vastaaja osasi jollakin tavalla määritellä huumoria omasta näkökulmastaan. Vastausten pituudet vaihtelivat yhdestä sanasta useiden virkkeiden mittaisiin määritelmiin. Kaikki kursivoidut ilmaukset ovat suoria lainauksia oppilaiden vastauksista.

Tarkasteltaessa oppilaiden määritelmiä huumorista esille nousee muutamia toistuvia käsityksiä. Lähes kaikki vastaajat toivat huumorin esiin positiivisena asiana, ja yleisin huumoria määrittävä sana on hauska. Oppilaiden mukaan huumori myös *keventää tilanteita, saa hyvälle tuulelle, viihdyttää ja piristää*. Lisäksi huumoria kuvailtiin *positiiviseksi, kivaksi ja huvittavaksi*, ja sen sanottiin *tekevän tylsistäkin asioista hauskoja*. Lisäksi moni vastaaja yhdisti huumorin vitseihin ja nauramiseen. Oppilaat sisällyttivät huumorin piiriin *myös toilailun, jekut, läpänheiton, hauskuuttelun, pilailun, sattumat, ilmeet, naurattavat ajatukset ja hauskat jutut*. Huumoria voidaan heidän mukaansa käyttää *tv-ohjelmissa, elokuvissa, hupinäytelmissä, kirjoissa, teatterissa, taiteessa ja sketseissä*. Moni oppilas mainitsi Putous-ohjelman esimerkkinä hyvästä huumorista. Myös Hauskat kotivideot mainittiin. Yksi vastaajista sanoi huumorin olevan käyttökelpoista *melkein joka paikassa*. Huumorin käyttäjistä tulivat esille *koomikot, pellet, hauskat tyypit ja jotkut ihmiset*. Myös huumorin alalajeja tunnistettiin; tiedettiin,

että *huumorissa on usein myös sarkasmia* ja että huumori voi olla myös *kaksimielistä*. Myös *musta huumori, pilkallinen huumori, ja vessahuumori* osattiin mainita.

Vastajat ottivat huomioon myös huumorin negatiivisen puolen. Oppilaat kirjoittivat huonon huumorin olevan *tylsää* tai *loukkaavaa*. *Toiselle nauraminen* sekä *ulkonäöstä tai nimestä vitsailu* olivat esimerkkejä loukkaavasta huumorista. Yksi vastaajista kertoi, ettei tykkää huumorista, *jos se koskee ihmisiä* ja toinen oli oivaltanut, että *on monia mielipiteitä siitä, mikä on huonoa huumoria*. Vastauksissa mainittiin, että joskus huumori *voi mennä yli* tai *pahoittaa mielen*. Joku kaipasi enemmän huumorintajua ja kertoi, että on *tyhmää, jos kaikki otetaan tosissaan*.

Yksi oppilaista näki huumorin subjektiivisena kokemuksena, ja määritteli huumorin asiaksi *joka saa minut nauramaan*. Huumorin kerrottiin lisäksi olevan *yksilöllistä*. Vastausten mukaan huumoria tulee käyttää *oikeassa kohdassa ja oikealle henkilölle*, ja niissä kerrottiin, että huumorinkäytössä on *paljon erilaisia tapoja ja tyylejä*.

Suurin osa vastaajista (n= 45), 75%, toi esille sanan *hauska* määritellessään huumoria. Hauskuus liitettiin hauskoihin juttuihin, yleiseen hauskuuteen tai joksikin hauskaksi asiaksi.

Huumori tarkoittaa jotain hauskaa / joku sanoo jotain hauskaa
(Tyttö, 6.lk)

Jotain mikä on hauskaa. Jotakin sanotaan hauskasti. Sitä on aika vaikea selittää. Ilmaistaan hauskasti (Tyttö, 6.lk)

Hauskuus, Rento meininki (Poika, 6.lk)

Hauskat jutut ja hetket (Poika, 6.lk)

Tulee hauska ja mukava olo (Poika, 6.lk)

Minulle huumori tarkoittaa kaikkea hauskaa (Poika, 6.lk)

Mielestäni sana "HUUMORI" on hauskuutta (vitsejä, piloja ja yms) ja että kaikilla olisi kivaa. (Poika, 5.lk)

kaiken näköistä hauskuuttelua (Poika, 6.lk)

Huumori tuo mieleen hauskuutta (Poika, 6.lk)

Huumori on kaikenlaisia hauskoja asioita. (Tyttö, 6.lk)

Huumori on mielestäni toisten hauskuuttamista (Tyttö, 6.lk)

Huumorin tarkoitus on olla hauskaa ja huvittavaa (Tyttö, 6.lk)

Yleisesti huumori viihdyttää ja on hauskaa. (Tyttö, 6.lk)

Toinen huumoriin yhdistetty sana oli *vitsi* tai *vitsailu*. Noin puolet oppilaista, 48% (n=29), toi esille vitsit osana huumoria.

Ihmisellä on huumori, eli osaa nauraa tai kertoa vitsejä. (Tyttö, 6.lk)

Esim. joku vitsi on huumoria (Tyttö, 6.lk)

Sanasta huumori tulee mieleen vitsailu, kaksimielisyys ja koomikot (Tyttö, 6.lk)

Vitsit, hauskuus, jotkut ihmiset, hauskat jutut, pellet, TV-ohjelmat esim. Putous koomikot, sketsit, hupinäytelmät (Tyttö, 5.lk)

Huumori tarkoittaa mielestäni jotain hauskaa vitsiä tai jotain hauskaa. En oikein osaa selittää. (Poika, 6.lk)

Jotain vitsailuun liittyvää juttua vitsailuu (Poika, 6.lk)

Huumorista tulee mieleen joku komedia elokuva tai vitsi (Poika, 5.lk)

:D Vitsit, hirveen huonot läpät ja kaikki muu hauska (Poika, 5.lk)

Vitsejä, sketsejä ja sattumia. (Poika, 6.lk)

Huumorintajuinen ihminen on hauska ja vitsailee paljon. (Poika, 6.lk)

Myös nauru tai nauraminen yhdistettiin huumoriin 37% vastauksista (n=22).

Vitsit, pari hauskaa tyyppiä ja sellaiset kerrat kun mä nauran paljon. (Poika, 5.lk)

Huumori on minun mielestä vähän niinkuin asioita joille voi nauraa. Minulle tulee sanasta huumori mieleen naurua. (Tyttö, 6.lk)

Mielestäni huumori tarkoittaa vitsailua tai sitä, mille ihminen nauraa tai pitää hauskana. Tietysti huumorilla on monia eri käyttötapoja ja merkityksiä, mutta yleensä se tuo mieleen edellämainitut asiat. (Tyttö, 5.lk)

Ihmisellä on huumori, eli osaa nauraa tai kertoa vitsejä. Se voi myös olla niin, että jos joku kertoo jonkun hauskan jutun ja naurat, niin silloin on hyvä huumori, toinenkin voi sanoa kaverille että on hyvä huumori (Tyttö, 6.lk)

Huumori on eräänlainen tapa piristää tai saada ihmiset nauramaan jollekin asialle. (Poika, 6.lk)

Huumori on mielestäni asiaa joka saa minut nauramaan tai on minusta hauskaa. (Poika, 6.lk)

”Huumori on kuin naurattava ajatus” esim. sillä Huumorilla pyritään saamaan ystäväpiiri nauramaan. (Poika, 6.lk)

Esim Putous ohjelmassa on hauskaa huumoria sekä hauskoissa kotivideoissa saa nauraa vedet silmissä. (Tyttö, 6.lk)

Huumorin on tarkoitus naurattaa. Hyvä huumori naurattaa ja tekee tylsistä asioistakin hauskoja. (Tyttö, 6.lk)

Huumori voi olla sitä, että saa ihmisen hyvälle tuulelle tai nauramaan vaikka joillakin vitseillä. (Tyttö, 6.lk)

30% (n=18) vastaajista toi esille huumorintajun tai ihmisten erilaiset huumorintajut sekä sen, etteivät samat asiat naurata kaikkia. Osalla huumorin ja huumorintajun käsitteet sekoittuivat keskenään.

Huumori tarkoittaa sitä että ymmärtää vitsejä ja nauraa. On iloinen, positiivinen vitsailee PÄIVÄT JA YÖT! =) Eikä ole sellainen joka ei ymmärrä vitsejä. (Tyttö, 6.lk)

Huumori on hauska asia, jollakin sitä on, jollakin ei. (Tyttö, 5.lk)

Huumorin pitää olla hauskaa kaikille osapuolille (Tyttö, 5.lk)

Jotkut keksivät hyvää huumoria ja jotkut ymmärtävät heitä hyvin (Poika, 6.lk)

Siitä tulee myös mieleen joku henkilö jolla on hyvä huumorintaju. (Poika, 5.lk)

Sitä että osaa nauraa kaikista vitseistä vaikka se vähän pilaileeki toisen kustannuksella. (Poika, 6.lk)

Oikealta henkilöltä tulevaa vitsailua (Poika, 6.lk)

Eri ihmiset käyttää huumoria eri tyylillä =) Jotkut voi tuntua hauskemmilta kuin jotkut! =) Sitähän sää kysyt? =P (Poika, 6.lk)

Huumori tarkoittaa mielestäni hauskuutta, vitsejä ja niiden ymmärtämistä. (Tyttö, 6.lk)

Huumori on hauskaa silloin, jos lapsetkin ymmärtävät vitsin (Tyttö, 6.lk)

Huumori on yksilöllistä, toiselle huumori voi olla vitsien kertomista, toiselle yleistä toilailua. (Tyttö, 6.lk)

Huumori on hyvä asia, ja on tyhmää, jos kaikki ottavat kaiken tosissaan. (Tyttö, 6.lk)

Huumorin negatiiviset puolet tai negatiivisen huumorin mainitsi 18% vastaajista (n=11).

On myös olemassa hyvää huumoria ja huonoa huumoria. Hyvää huumoria on saada kaikki lähelläsi olevat ihmiset nauramaan huumorillesi. Huonoa huumoria on saada osa ihmisistä nauramaan ja saada osa ihmisistä surullisiksi. Joten kannattaa harkita asiaa muiden ihmisten kannalta, ettei pahoittaisi muiden mieltä huonolla huumorilla. (Poika, 6.lk)

On olemassa myös huonoa huumoria, ja niistä voi olla monia mielipiteitä, millainen huumori on huonoa. Onnistunut huumori on hauskaa, ja se keventää tilanteita. (Tyttö 6.lk)

Huumori voi olla myös huonoa kuten vaikka vitsaillaan toisen ulkonäöstä, nimestä tai muusta vastaavasta. (Tyttö 6.lk)

Se ei ole huumoria mielestäni jos loukkaa jotakuta. (Poika, 5.lk)

Huumori on hauskaa yleensä. Mutta se voi olla loukkaavaa. (Poika, 5.lk)

on olemassa myös ns. huonoa huumoria, joka yleensä loukkaa toista. Sitä ei mielestäni pitäisi olla ollenkaan. (Tyttö, 5.lk)

Huumori ei aina tunnu kaikista kivalta mutta joskus se naurattaa vielä seuraavana päivänä (Poika, 6.lk)

5.2 Opettajan huumori – missä ja milloin?

Opettajan huumorin käytöstä kertoessaan ryhmät jakautuvat selkeästi kahtia. Yksi luokista (A) kokee opettajansa käyttävän runsaasti huumoria, kun taas kaksi muuta luokkaa (B ja C) kyllä myöntävät huumorin olevan läsnä opettajan kautta, mutta toteavat sen käytön olevan vähäistä. Seuraavaksi esittelen ryhmän ”A” vastauksia.

Vastauksista tuli selkeästi esille kyseisen luokanopettajan runsas humoristisuus. Kahdeksantoista (82%) tämän luokan oppilasta kertoi hänen käyttävän *paljon* huumoria. Huumorin jalansija luokassa näkyi myös tutkimusaikana, kun oppilaat vitsailivat toisilleen ja opettajalleen. Tässä luokassa *huumori keventää tylsiä tunteja*. Oppilaiden kokemusten mukaan opettaja käyttää huumoria melkein joka tilanteessa, useissa tilanteissa ja juuri oikeissa paikoissa. Huumori otettiin käyttöön myös tilanteissa, kun on tylsää ja sopivissa paikoissa. Jotkut yhdistivät huumorin myös oppimiseen ja opetustilanteisiin, joihin sitä kerrottiin liitettävän. Myös tiukat tilanteet toivat esille opettajan huumorin, ja sitä käytettiin myös *ristiriitatilanteissa 'pehmittämään' tilannetta*.

Opettajani käyttää huumoria lähes aina eli melkein koskaan ei ole tylsää koulussa :D (Tyttö, 6.lk)

Opetaessa opettajani käyttää huumoria ja opettaa asiat hauskasti (Poika, 6.lk)

meidän luokassa huumori lentää (Poika, 6.lk)

opetuksessa käyttää huumoria (Poika, 6.lk)

Opettajani käyttää huumoria sopivissa kohdissa, se on mukavaa (Tyttö, 6.lk)

Huumori tunnin aikana – Best! (Poika, 6.lk)

Opettajamme käyttää huumoria, koska hän tietää, että me tykätään siitä. (Tyttö 6.lk)

Myös luokissa ”B” ja ”C” opettajan koettiin käyttävän huumoria, mutta huomattavasti vähemmän tai harvemmin kuin luokassa ”A”. Muutamissa vastauksissa oppilaat mainitsivat entisen opettajansa Markun (nimi muutettu), jonka huumorinkäyttö ei oppilaiden näkökulmasta ollut kovin onnistunutta. Opettajan käyttäessä lasten näkökulmasta epäonnistunutta huumoria, hän saattaa leimautua juuri huonon huumorinsa vuoksi. Se, että oppilaat kuvaavat kyseisen opettajan nauraneen itse omille vitseilleen, tai pitäneen itseään hauskana, kuvaa aikuisen ja lapsen huumorintajujen eroja ja sitä, ettei huumorinkäytössä ole otettu huomioon kontekstia, ympäristöä tai kuulijoita.

Opettaessaan jotain vaikeaa tai tylsää aihetta mutta myös muuten vain. (Tyttö, 6.lk)

Joskus ope vitsailee luokan edessä ja ulkopuolellakin. Openi ei käytä huumoria usein. (Tyttö, 6.lk)

No Markku käytti melkeen joka asiassa. Ja se käytti sitä koulussa, enemmän se oli sellasta tyhmää huumoria. (Tyttö, 6.lk)

Milloin missäkin. Ei kovin paljon. Edellinen opettaja ilmeili ”hauskasti” joka nauratti välillä. (Tyttö, 6.lk)

Joskus tunnin alussa. Tosi harvoin. (Tyttö, 6.lk)

Opettajani ei käytä ollenkaan huumoria. (Tyttö, 5.lk)

Opettajani käyttää huumoria tunneilla. (Tyttö, 5.lk)

Markku käytti huumoria aivan turhissa paikoissa mutta kenestäkään muusta se ei ollut hauskaa paitsi Markusta (Poika, 6.lk)

oppitunnilla ei opettajan tarvitse käyttää huumoria ollenkaan
(Poika, 6.lk)

Esim. oppitunneilla opettaja väentää ihan randomin vitsin. (Poika, 6.lk)

Joskus jossain koulussa. tietyissä tilanteissa vaikka en kyllä tiedä missä. (Poika, 6.lk)

Kun se kertoo jotain juttua niin se heittää vitsin siihen väliin. (Poika, 5.lk)

Sellaisissa paikoissa missä sitä vähiten haluaisi =)(Poika, 5.lk)

Jossain tilanteissa mutta huonosti. (Poika, 5.lk)

5.3 Opettajan vitsailu

Kyselylomakkeessa oppilaita pyydettiin vapaasti kertomaan opettajan vitsailuista. Heitä kehoitettiin antamaan muistamiaan esimerkkejä.

Luokissa B ja C tämä kysymys oli joillekin vastaajista haastava. Oppilaat kokivat vaikeaksi muistaa yksittäisiä hauskoja tilanteita. 42% (n=16) mainitsi vastauksessaan että on vaikeaa muistaa, ei muista ollenkaan, tai ei vastannut mitään.

No eipä tule hirveästi mieleen. Välillä. Enemmän koulussa voisi kyllä ymmärtää huumoria. (Tyttö 6.lk)

Silloin kun joku on mokannut ja se harmittaa (Tyttö 6.lk)

Esim. viime vuoden opettajani luki yleensä tarinoita hauskillalla äänellä ja kertoi joskus jonkun vitsin. (Tyttö 6.lk)

Opettajat vitsailevat niin harvoin niin en voi muistaa. (Tyttö 6.lk)

Ei tule mieleen. Koulu on vakavaa eikä täällä vitsailla! (Tyttö 6.lk)

*Siitä tulee mieleen vähän kaikenlaista, esim. kuu ei ole juustoa =)
(Tyttö 5.lk)*

no joskus ope saattaa kertoa jtn sen nuoruudesta ni sillo kait (Tyttö 5.lk)

*Markku vitsaili kaikkialla mutta kukaan ei nauranut paitsi hän itse
(Poika 6.lk)*

*Ilona (nimi muutettu) ei ole paljon vitsaillut mutta markku vitsaili ja
kukaan ei nauranut (Poika 6.lk)*

no en tiää! joskus sarkastisesti bilsassa (Poika 6.lk)

*jostain asiasta jossa opettaja on vahingossa sanonut väärän sanan
hän keksii siitä ehkä vitsin. (Poika 6.lk)*

*Kyllä muistan että opettaja on vitsaillut, mutta en muista milloin.
(Poika 6.lk)*

Ei mulla ny ihan niin hyvä muisti oo? (Poika 5.lk)

*matikantunnilla, kun hän ensin näytti meille matikantehtäviä
smartboardilla ja siinä oli koiran kuva. (Poika 5.lk)*

*Ope otti punaisen smartboard kynän ja piirsi koiralle punaiset
silmit, ja verta valumaan suusta (Poika 5.lk)*

”A”-luokan oppilaiden oli helpompaa antaa konkreettisia esimerkkejä. Suuri osa tosin kertoi opettajan vitsailevan usein tai monista asioista, muttei kertonut konkreettista esimerkkiä. Opettajan vitsien kerrottiin olevan tilannesidonnaista ja hyväntahtoista, ja tämän kerrottiin heittäytyvän opetukseen esimerkiksi laulujen tai näyttelemisen avulla.

open huumorist ei moni mies tiääkkää, hyvä huumori! / Mikä sitten sattuukaan olla puheenaiheena niin kyllä läppä lentää =)! / Opettajani käyttää hyvää huumoria =)! (Poika, 6.lk)

opettajani vitsailee monista asioista (Poika, 6.lk)

opettajani vitsailee melkei kaikesta (Poika, 6.lk)

minun opettajani huumori on hauskaa (Poika, 6.lk)

opettajan huumori liittyy usein oppimiseen (Poika, 6.lk)

opettajani huumori on ehkä hieman sarkastista /äänitteet + huuliharput (Poika, 6.lk)

Opettajamme käyttää huumoria, ja paljon. Esim. soittaa jälki-istunnoissa huuliharppua, äänitteitä (Tyttö 6.lk)

hän vitsailee arkipäiväisistä jutuista (Tyttö 6.lk)

esim. Kaikenlaiset hullut tarinat, se että kuulee sanat väärin ja laulut, tanssit ja teatterillinen heittäytyminen myös tunneilla :D (Tyttö 6.lk)

Opettajamme käyttää huumoria melkein joka tilanteissa, koska hän osaa laittaa huumoria aina juuri oikeaan paikkaan. / Meidän open huumori on hauskaa ja varmasti jokaista alkaa naurattaa open huumori ja vitsit. (Tyttö 6.lk)

opettajani huumori on hauskaa ja sopii luokallemme / opettajani keksii vähän kaikista asioista vitsejä ja vitsailee siis useasta asiasta (Tyttö 6.lk)

tekemällä outoja & hassuja äänitteitä xD (Tyttö 6.lk)

Hallittua, asiallista ja tilanteeseen sopivaa (Tyttö 6.lk)

Hän ei kuitenkaan vitsaile ikinä vakavissa asioissa (Tyttö 6.lk)

hauskaa, hyväntahtoista ja mukavaa huumoria :D (Tyttö 6.lk)

5.4 Huumorin herättämät tunteet

Luokilta B ja C kysyttiin, onko opettajan huumori tuntunut joskus hyvältä. 61% (n=23) vastauksista oli kielteisiä, esim. en muista tai ei. Joukossa oli kuitenkin myös positiivisia vastauksia, kuten *aina*. Tämä kertonee huumorin ja huumorintajujen yksilöllisyydestä.

Välillä naurattaa, välillä ei. Yleensä koulussa otetaan turhan vakavasti eikä huumoria juurikaan. (Tyttö 6.lk)

Ei ole koska openi vitsit ei ole koskaan hauskoja. Hän nauraa vain itse omille vitseilleen. (Tyttö 6.lk)

Ei ole tuntunut erityiseltä. Ehkä hetken naurattanut. (Tyttö 6.lk)

ei oikeastaan koskaan joku on nauranut ehkä markun vitsien huonoudelle (Poika 6.lk)

kun opettaja kertoo tarinan. (Poika 5.lk)

aika usein, eli aina. =) (Tyttö 6.lk)

aina mutta ehkä vähän noloakin (Poika 5.lk)

Kysyttäessä samalta ryhmältä (BC) opettajan huumorin aiheuttamista negatiivisista tunteista, ovat vastaukset melko neutraaleja. Suurin osa vastaajista vastasi suoraan, että *ei*, opettajan huumori ei ole tuntunut pahalta. Vain harva on kokenut opettajan huumorin tuntuvan pahalta. Vaikka esimerkiksi ”Markun” huumoria pidetään huonona tai vain tätä itseään naurattavana, ei sitä ole koettu loukkaavana tai pilkallisena. Tutkimustulokset osoittavat, että aineiston

perusteella opettajan huumori ei herätä suuria negatiivisia tunteita lapsissa. Opettajat ovat siis onnistuneet pitämään huumorinsa positiivisena tai neutraalina.

Esimerkit, joita oppilaat antoivat pahalta tuntuvasta huumorista, ovat tulosten kannalta irrelevantteja. Opettajan kehottaessa oppilaita *seurustelemaan vapaa-ajalla*, kyseessä ei niinkään ole huumorin käyttö, vaan luultavasti kehoitus työrauhan parantamiseksi. Esimerkissä, jossa oppilas on loukkaantunut opettajan kommentoitua hänen kuvistytään, on nähtävissä jälleen huumorintajujen eroavaisuudet. Vaikka oppilas itse aloittaa vitsailun työstään, hän ei salli opettajan jatkavan samasta aiheesta vaan loukkaantuu. Opettajan tulee siis olla varovainen vitsaillessaan negatiivisesti oppilaan aikaansaannoksista eikä lähteä mukaan lapsen itseironiseen tapaan puhua töistään.

Opettajan huumori ei ole koskaan tuntunut pahalta. (Tyttö 6.lk)

Ei oikeastaan koskaan, koska ei se ole ollut kovinkaan piikikästä
(Tyttö 6.lk)

*No joskus säälin jotain tyttöä, kun Timo (nimi muutettu) molla
häntä* (Tyttö 5.lk)

*Kerran kuvis tunnilla sanoin, että työni näyttää 5 vuotiaan tekemältä
jatkoisin työtä ja hetken päästä opettajani tuli katsomaan työtäni ja
sanoi: ”Nyt se näyttää jo 6 vuotiaan tekemältä” olin silloin niin
kuin olen nytkin 5 luokalla* (Tyttö 5.lk)

Ei koskaan (Poika 6.lk)

Opettajan huumori on ihan OK. (Poika 6.lk)

ei se nyt pahalta tunnu mutta ei se aina nauratkaan (Poika 6.lk)

*jos se sanoo mulle ja jollekin muulle että seurustelkaa vapaa-
ajalla.* (Poika 5.lk)

Ryhmältä A kysyttiin, miltä opettajan huumori heistä tuntuu. Vastauksissa tuli selkeästi ilmi positiiviset tunteet luokkahuonehumoria kohtaan. Sitä, miksi opettajan huumori tuntuu *hyvältä* tai *kivalta*, perusteltiin muun muassa sillä että opettaja osaa kohdistaa huumorinsa sopivaksi yleisölleen. Huumorin kuvattiin olevan koko luokalle ymmärrettävää ja sopivaa.

opettajani huumori on hyvää ja kivaa (Poika 6.lk)

minun opettajani huumorista on jäänyt hyviä kokemuksia (Poika 6.lk)

hauskalta (Poika 6.lk)

Opettajamme huumori kaikille sopivaa ja kaikki tajuaa sen (Tyttö, 6.lk)

opettajan huumori on tuntuu kivalta =) (Tyttö, 6.lk)

Mukavia ja todella hauskoja kokemuksia (Tyttö, 6.lk)

Kaikki ovat olleet hyviä kokemuksia, koska aina saa nauraa. (Tyttö, 6.lk)

opettajani huumori tuntuu hauskalta – hyviä kokemuksia enemmän – huonoja kokemuksia vain pari (Tyttö, 6.lk)

Opettajan huumori keventää, ja tekee koulusta hauskaa. (Tyttö, 6.lk)

5.5 Toiveita ja ajatuksia huumorista koulussa

Ryhmän A oppilaista moni toi esille, että huumori on hyvä asia heidän luokassaan. Vastausten perusteella on mahdollista hylätä se klisee, että koulu olisi tylsä paikka. Aineisto toi esille myös sen, että huumorilla on mahdollista luoda yhteisöllisyyttä, yhteenkuuluvuutta ja luokkahenkeä.

Meidän luokassa on paljon huumoria, ja se on hyvä. =) (Tyttö 6.lk)

Luokassani huumori on hyvä asia (Tyttö 6.lk)

huumori luokassa on hyvä asia – ilman huumoria olisi tylsää (Tyttö 6.lk)

Huumori on luokassamme hyvä asia, ja yhdistää kaikkia luokkalaisia (Tyttö 6.lk)

luokassamme huumori ON hyvä asia (Poika 6.lk)

Ryhmittä B ja C kysyttiin, onko jonkun tietyn opettajan huumori heidän kouluaikaanaan jäänyt erityisesti mieleen. Suurin osa lapsista sanoi ettei ole, mutta joidenkin mieleen oli jäänyt joko positiivisia tai negatiivisia mielikuvia. Tämä kertonee siitä, ettei opettajalta odoteta humoristisuutta tai vitsailua, eivätkä opettajat ehkä suurelta osin ole vitsiniekkoja. Jos joku opettaja (tässä tapauksessa ”Seppo”) on kuitenkin käyttänyt runsaasti huumoria, se on jäänyt selkeästi mieleen. Osa oppilaista muisti jonkun yksittäisen humoristisen hetken, esimerkiksi aprillipäivän pilan.

Sepon. Hänellä on hyvä huumorintaju ja Seppo osaa kertoa hyviä vitsejä. (Tyttö 5.lk)

kun ensimmäinen opettajamme juksasi meitä aprillipäivänä. (Poika 6.lk)

kun yksi opettajista kysyi minulta ”Mikä on meidän koulun yleisin vastaus?” vastasin tietämättömästi ”En tiedä!” opettaja huusi Oikein! ja sitten kaikki nauroi (Poika 6.lk)

Markun se oli ärsyttävää koska hänellä oli huono huumorintaju ja hän oli ilkeä. (Poika 6.lk)

No Sepon huumori on hyvää. Se on sellasta perus huumoria mutta se tulee aina hyvään kohtaan (Poika 5.lk)

Lopuksi oppilaat (ryhmät B ja C) saivat kertoa, millaista huumoria he haluaisivat koulussa käytettävän. Suurimmalla osalla oli toiveita huumorin suhteen. Huumorin toivottiin piristävän tylsyyttä, kannustavan ja olevan sellaista joka ei loukkaa. Muutama oppilas halusi jättää huumorin kokonaan koulun ulkopuolelle - ehkä siksi, että huumoria ei mielletä koulumaailmaan kuuluvaksi? Tai toisaalta oppilailta saattaa olla huonoja kokemuksia huumorista esimerkiksi kiusaamisen muodossa.

Huumori voisi olla vitsejä tylsiin aiheisiin (Tyttö 6.lk)

Kannustavaa ja joissain tilanteissa ehkä ironista. (Tyttö 6.lk)

Että ymmärretään vitsejä, vitsaillaan, käytetään huumorintajua. Ei tartte asioita niin tosissaan ottaa että menee nurkkaan pureskelemaan kynsiä ja olemaan nyrpeä. (Tyttö 6.lk)

kymmenen kertaa hauskempaa (Tyttö 6.lk)

Hauskaa ;) esim. jos joku heittää ns nenäkkään kommentin voi antaa samalla mitalla takaisin (Tyttö 6.lk)

mielenvikasia läppändeeruksia (Poika 6.lk)

järkevää mutta hauskaa (Poika 6.lk)

ei sillä väliä ole kunnes naurattaa. (Poika 6.lk)

Ei välttämättä minkäänlaista (Poika 6.lk)

Ei ivallista kaikille kivaa (Poika 6.lk)

Vitsejä, jotka ovat vaikka semmoisisa lyhyitä ettei tunti venyisi (Poika 5.lk)

Kaikkea (paitsi minuun kohdistuvaa) (Poika 5.lk)

sellaista joka naurattaa eikä loukkaa (Poika 5.lk)

En minkään laista. (Poika 5.lk)

Siihen, millaista huumoria koulussa ei voi käyttää, oppilailla (BC) oli selkeät mielipiteet. Seksuaaliset ja rassistiset vitsit koettiin selkeästi kouluun kuulumattomina. Moni yhdisti vastauksessaan huumorin kiusaamiseen: pilkkaava, loukkaavaa tai toista satuttavaa huumoria ei toivota koulussa käytettävän. Myös kiroilu tuotiin vastauksissa yllättäen esiin, lapset siis mieltävät myös kiroilun jollain tavalla osaksi huumoria.

Sellaista joka loukkaa (Tyttö 6.lk)

Rivoa. Ne vitsit eivät kuulu kouluun. (Tyttö 6.lk)

Sellaista joka pilkkaa toisia oppilaita tai opettajia. (Tyttö 6.lk)

Rassistista. (Tyttö 6.lk)

Sellaista jonka voi ymmärtää kiusaamisena ja josta voi loukkaantua. (Tyttö 6.lk)

Pervoa huumoria. ☺ (Tyttö 6.lk)

sellaista joka satuttaa toista ihmistä. (Tyttö 5.lk)

Härskiä (Tyttö 5.lk)

Loukkaavaa muita kohtaan tai muiden tunteita kohtaan. (Poika 6.lk)

Kaksimielistä huumoria (Poika 6.lk)

Tunnilla vessa huumoria eikä liian mustaa (Poika 6.lk)

No minusta ei saa kertoa ilkeitä asioita luokkalaisista jotka ei kuule vitsiä (Poika 6.lk)

Rassistista eli törkeää huumoria. (Poika 6.lk)

rivoa, seksististä, toiseen oppilaaseen/opettajaan kohdistuvaa (Poika 6.lk)

Ivailevaa, jos se kohdistuu toiseen henkilöön (Poika 6.lk)

loukkaavaa, härskiä, kiroilua (Poika 5.lk)

kiroilu huumoria (Poika 5.lk)

kiusaamis huumoria (Poika 5.lk)

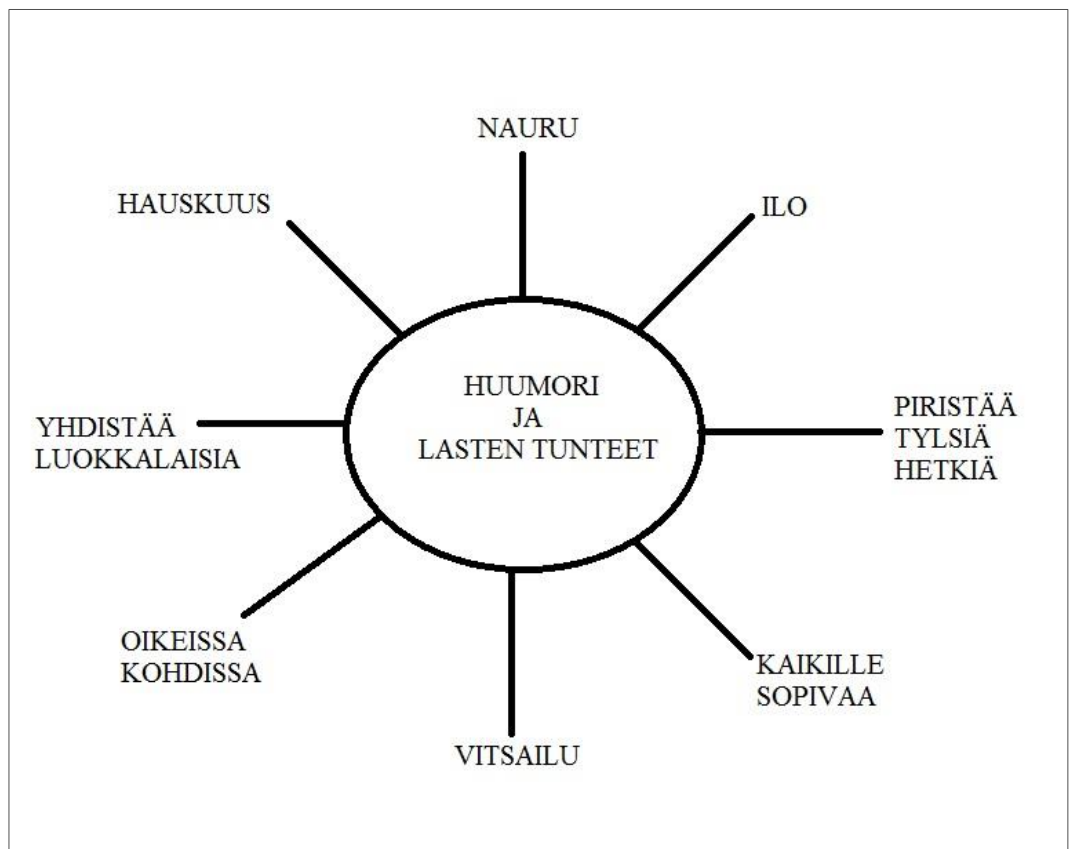
S***ksi vitsejä eikä vitsejä jossa kiroillaan. (Poika 5.lk)

Asiatonta ja huonoa (Poika 5.lk)

pilkaavaa, loukkaavaa, asiatonta (Poika 5.lk)

5.6 Koonti positiivisesta huumorista ja sen herättämistä tunteista

KUVIO 1.

6 POHDINTA

6.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Vaikka huumorille on vaikeaa löytää tarkkaa ja yksiselitteistä määritelmää, on jokaisella ihmisellä oma subjektiivinen käsityksensä siitä, mitä huumori oikeastaan on. Suurin osa oppilaista koki huumorin positiivisena asiana, ja sitä kuvailtiin enimmäkseen hauskaksi. Lisäksi moni kertoi huumorin tuottavan vastaanottajassaan positiiviseksi mielletyn reaktion, naurun.

Oppilaiden vastauksista löytyi monia yhteyksiä teoreetikkojen määritelmiin. He olivat samaa mieltä kuin Freud (1905, 125) aikanaan: vitsailu ja vitsit ovat tärkeä osa huumoria. Aineistosta nousi esiin myös se, etteivät tällaiseen ”vitsikkyyteen” pysty kaikki, vaan se on vain joillain *hauskoilla tyypeillä* oleva kyky. Myös kaikki sivistyssanakirjassa (2003, 191) mainitut huumorin areenat, kirjallisuus, näyttämö ja elokuvat, löytyivät oppilaiden määritelmistä. Lapsilla oli kuitenkin vielä hieman laajempi käsitys siitä, missä huumoria käytetään, ja he mainitsivatkin lisäksi tv-ohjelmat, sketsit ja taiteen. Ojasen (2007, 227) huumorikategorioista aineistossa tuli päällimmäisenä ilmi leikkisä huumori, johon liittyy hassuttelu, toistaminen ja telmiminen, tai oppilaiden kielellä *läpänheitto, toilailu, hauskuuttelu ja pilailu*.

Yllättävää on, että osa tutkimukseen osallistuneista lapsista toi esille myös negatiivisen huumorin (mm. Anttila 2008, 17). Goodmanin (1983) ajatus yhdessä nauramisen ja toiselle nauramisen eroista tuli ilmi vastauksissa, joissa kuvailtiin huonon huumorin liittyvän juuri toiselle nauramiseen tai toista ihmistä koskevaan pilkkaan. Huonon huumorin kerrottiin olevan myös loukkaavaa, tylsää tai sellaista, jonka seurauksena pahoitetaan toisen mieli. Myös huumorintajujen

yksilöllisyys oli huomattu – samat asiat eivät naurata kaikkia. (Kerkkänen 2003, 19).

Selkeä ja merkittävä tulos tässä tutkimuksessa on ero luokan A vastausten sekä luokkien B ja C vastausten välillä. Tutkimuksen luokanopettajien huumorin käytöissä on siis tulkittavissa suuria eroja. Opettajan huumoria käsittelevät aineisto-osuudet vahvistavat teoriaa huumorin tärkeästä ja positiivisesta asemasta luokkahuoneessa: luokan A vastauksista tulee selkeästi ilmi, että opettaja voi huumorin avulla motivoida, herättää kiinnostusta, luoda positiivista ilmapiiriä ja piristää koulun arkea (ks. Anttila 2008, 68-69). Aineistosta selkeästi ilmitullut seikka oli myös se, että runsaasti huumoria käyttävä opettaja oli muita pidetympi (ks. Anttila 2008, 85). Myös huumorin ihmisiä lähentävä vaikutus (ks. Anttila 2008, 50) todettiin vastauksessa ”Huumori on luokassamme hyvä asia, ja yhdistää kaikkia luokkalaisia” (Tyttö 6.lk).

Luokkien B ja C vastaukset olivat huomattavasti negatiivisempia tai neutraalimpia kuin A:n. Joidenkin opettajien huumori oli selkeästi epäonnistunutta lasten näkökulmasta: sellaista joka ei naurattanut, oli noloa, tai nauratti vain opettajaa itseään. Huumoriteoria toteaaakin lapsen huumorintajun kehittyvän yhdessä ajattelun kanssa ja siksi juuri koulussa huumori ja vitsit tulee sovittaa lapsille sopiviksi (Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004). Lisäksi huumorin käyttö tulisi suhteuttaa oppilaiden kehitysvaiheeseen, etteivät lapset saa opettajasta ilkeää kuvaa, kun eivät ymmärrä tämän vitsailua (Hollo 1949, 107–111). Se, että oppilaat toivovat kouluun ”kymmenen kertaa hauskempaa” huumoria saattaa liittyä juuri aikuisten ja lasten erilaiseen käsitykseen huumorista. Aikuisen voi olla hankalaa viljellä huumoria, jota lapset ymmärtävät ja joka on molemmille osapuolille yhtä hauskaa.

Tunteet liittyvät välittömänä osana huumoriin. Yleensä huumorin tarkoituksena on synnyttää vastaanottajassaan positiivisia tunteita, kuten iloa ja mielihyvää. Toisaalta väärinkäytettynä tai joskus tahattomasti huumori voi luoda ympäristöön myös surua, ahdistusta tai pettymystä. Oppilaiden kokemukset opettajiensa huumorin herättämistä tunteista olivat ristiriitaisia. Tämä kuvanee juuri huumorintajujen yksilöllisyyttä. Joku kertoi huumorin tuntuvan aina hyvältä, joku vähän nololta, joku OK:lta. Moni totesi opettajan huumorin olevan neutraalia: ”Ei ole tuntunut erityiseltä”. Vain yksi vastaaja kuvasi loukkaantuneensa tilanteesta, jossa opettaja oli huumorin varjolla arvostellut hänen työtään. Toinen taas kertoi tuntevansa sääliä jos opettaja pilkkaa jotain hänen kaveriaan. Luokan A opettajan huumori herätti lähes ainoastaan positiivisia tunteita, ja tutkijalle välittyi käsitys, että hänen huumorinsa on ainutlaatuista ja oppilaille todella tärkeää. Tunteet jäivät kuitenkin osittain hieman irralliseksi osaksi tutkimusta. Lasten on ehkä vaikeaa kuvailla tunteitaan kirjallisesti, joten kysymyksen asettelu oli tältä osin puutteellinen. Aineistosta on vaikeaa ja vaarallista lähteä tulkitsemaan tunteita, jos niitä ei ole suoraan ja kirjaimellisesti mainittu. Kuitenkin se, että aineistossa tuotiin esille huumorin sekä positiivisia, että negatiivisia tunteita herättävä vaikutus, oli merkittävää.

Pyydettyäessä oppilaita kuvailemaan opettajan luomia huumoritilanteita tai kertomaan, milloin huumori on herättänyt joko positiivisia tai negatiivisia tunteita, suuri osa oppilaista vastasi *en muista*. Onkin vaikeaa muistaa yksittäisiä tilanteita, jotka eivät näyttäydy lapsille välttämättä konkreettisina tapahtumina. Koska aihetta ei ole alustettu, on yhtäkkinen muistelu hankalaa jopa aikuisellekin. Näiden kysymysten asettelua olisi siis voinut miettiä tarkemmin. Toisaalta myös aiheesta keskusteleminen luokan kanssa ennen aineiston keräämistä olisi voinut auttaa.

Aineiston perusteella vastaajien oli helppo määritellä millaista on kouluun kuulumaton huumori. Vastauksissa tuli esille monta negatiivisen huumorin luokkaan kuuluvaa huumorilajia, kuten seksuaaliset, rasistiset tai pilkalliset vitsit.

(Ks. Järvelä, Keinänen, Nuutinen, & Savolainen 2004) Mieltävätkö oppilaat sitten vain koulun olevan sellainen paikka, johon negatiiviset viisit eivät kuulu? Onko koulun ulkopuolinen maailma vapaata pilkalle ja rasismille?

6.2 Tutkimuksen arviointi ja merkitys

Aineisto on kerätty 5. ja 6. luokilta, jolloin oppilaat ovat noin 11-12 -vuotiaita. Tämä ikä saattaa vaikuttaa lasten asenteisiin heidän opettajaansa kohtaan, ja siksi aineistoa tulee tarkastella kriittisesti. Jos ennakoasenne opettajaa kohtaan on negatiivinen, on vaikeaa sanoa mitään positiivista tämän huumoristakaan. Toisaalta taas ryhmä A kyllä pystyi tähän. Opettajan huumoriin ei kuitenkaan vaikuta vain opettaja itse, vaan myös koko luokka ja sen yhteishenki. Jos luokassa on paljon työrauhaongelmia, kiusaamista tai muita vaikeita asioita käsiteltävänä, ei opettajalle välttämättä tule ensimmäiseksi mieleen ryhtyä humoristiksi luokan edessä. Vaikka tutkimustulokset siis puoltavat huumorin käyttöä luokassa, on muistettava, ettei se aina ole mahdollista. Lisäksi humoristisuus on hyvin yksilöllistä, jollakin sitä on ja jollakin ei. Opettajia, jotka eivät käytä runsaasti huumoria ei siis voida syyttää, on vain todettava että ne opettajat, jotka pystyvät käyttämään lapsille sopivaa huumoria, ovat etuoikeutetussa asemassa motivoinnin, yhteisöllisyyden, suosion ja työrauhan luomisen kannalta. Tutkimuksen tarkoituksena ei siis ole kritisoida opettajien tylsyyttä tai niukkaa huumorin käyttöä.

Ajateltaessa oppimisen iloa ja erityisesti sen puutetta suomalaisissa kouluissa, ovat huumori ja sen herättämät positiiviset tunteet kuitenkin tärkeä asia. On huolestuttavaa, jos ilo ja halu oppia katoavat lapselta jo alakouluiässä. Tutkimukseni osoittaa, että yksi keino luoda positiivista opiskelu- ja tunneilmapiiriä luokassa on opettajan ja oppilaiden yhteinen huumori.

Tutkimus antoi ainutlaatuista tietoa oppilaiden huumoria ja opettajan huumoria koskevista ajatuksista ja käsityksistä. Aihetta on tutkittu vähän, eikä ilmeisesti koskaan tästä näkökulmasta. Tutkimus on toteutettu vain yhdellä koululla ja aineisto on laadullinen, joten tulosten yleistettävyyttä on vaikeaa arvioida. Koska tutkimus on kvalitatiivinen, ja vastaukset ovat lasten subjektiivisia kokemuksia, ei kenenkään yksittäistä vastausta voida yleistää laajempaan kontekstiin. Kuitenkin vertaillen luokkien A ja BC tuloksia, tuli selkeästi esille erot huumorin oikeanlaisen käytön, negatiivisen käytön ja käyttämättömyyden välillä. Se, että opettaja voi huumorin avulla myös oppilaiden näkökulmasta motivoida, suunnata tarkkaavaisuutta, luoda positiivista ilmapiiriä, piristää koulun arkea, olla pidetty opettajana sekä lähentää opettajan ja oppilaiden vuorovaikutussuhdetta, on tutkimuksen mukaan täysin yleistettävissä.

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista haastatella opettajia heidän ammatissa käyttämästään huumorista. Kuinka he kokevat huumorin käytön lasten kanssa? Miten huumori helpottaa työssä jaksamista tai vuorovaikutusta oppilaiden kanssa? Toisaalta myös lasten näkökulman tutkimista voisi jatkaa esimerkiksi pyytämällä heitä kuvailemaan hauskaa oppituntia kirjoitelman tai piirroksen muodossa.

Mielenkiintoinen ja itselleni luonteva tutkimusaihe on motivoinut syventymistä huumorin teemaan. Tulevaa ammattiani luokanopettajana ajatellen tämän tutkimuksen tekeminen on opettanut minulle sen, kuinka tärkeä rooli opettajan persoonalla sekä vuorovaikutus- ja tunnetaidoilla on. Opettaja voi omalla avoimuudellaan, tunteiden ilmaisullaan ja huumorillaan luoda oppilaisiin suhteen, josta on hyötyä sekä oppimisessa että kasvatuksessa. Tavallisuudesta poikkeava aihevalintani osoittaa myös sen, että lähes mitä vain itseä kiinnostavaa tai itselle tärkeää aihetta voi, ja kannattaa, tutkia. Huumori on läsnä koulussa ja koulussa saa nauraa, jos vain opettaja niin haluaa, ja ympäristö antaa mahdollisuuden iloon.

7 LÄHTEET

- Ahonen, S. Fenomenografinen tutkimus. 1994 Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alho, O. 1988. Hulluuden puolustus ja muita kirjoituksia naurun historiasta. Porvoo - Hki - Juva : WSOY.
- Anttila, T. 2008. Lukiolaisten käsityksiä huumorista ja kokemuksia opettajista huumorin käyttäjinä. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Atjonen, P. 2004. Pedagoginen etiikka koulukasvatuksen karttana ja kompassina. Turku: Suomen kasvustustieteellinen seura.
- Bergson, H. 1994. Nauru. Tutkimus komiikan merkityksestä. Alkuperäisteos *Le rire. Essai sur la signification du comique.* 1900. Taskupainos 2000. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Comte-Sponville, A. 2001. Pieni kirja suurista hyveistä. Suom. Virpi Hämeen-Anttila. Helsinki : Basam Books.
- Crain, W. 2011. Theories of development. USA: Pearson.
- Freud, S. 1905. Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan. Suomennettu 1983. Juva: WSOY.
- Furman, E. 1993. Auta lasta kasvamaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Gross, J. & Samson, A. 2011. Humour as emotion regulation: The differential consequences of negative versus positive humour. [online] USA: Stanford University.

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02699931.2011.58506>

9 [Viitattu 1.7.2013]

- Haukka, V. 2010. Kasvojen suojelua ja hauskanpitoa – Keskusteluanalyttinen tutkimus huumorin rakentumisesta alkuopetuksen ja yläkoulun erityisopetuksessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi.
- Hollo, J. 1949. Kasvatuksen teoria. Porvoo: WSOY.
- Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvauksessa. Jyväskylä: Pilot-kustannus.
- Järvelä H., Keinänen, A., Nuutinen, P. & Savolainen, E. 2004. Huumori opettajan työvälineenä. [online] Joensuun yliopisto: Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.
<http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/opehuumori/>. [Viitattu 18.1.2012.]
- Karvinen, V. 2005. Naurua peloille. Musta huumori arjen valopilkkana. Tampere: Cityoffset Oy.
- Kauppinen, E. 2010. Opettajien tunnenarratiivit ja niiden rakenneanalyysi. Musiikin ja matematiikan aineenopettajien opettajuus ja elämänkulku. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.
- Kerkkänen, P. 2003. Huumorintaju ja terveys itäsuomalaisten poliisien työssä 1995 – 1998. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Knuuttila, S. 1992. Kansanhuumorin mieli: kaskut maailmankuvan aineksena. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kokkonen, M. 2010. Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. Juva: PS-kustannus.
- Kokkonen, M. & Saarinen, S. 2003. Tunneäly. Kohti KOKONAista elämää. Helsinki: WSOY.
- Kortelainen, K. 2010. ”Toisinaan tunnen itseni ihan pelleksi” Tutkimus musiikkileikkikoulunopettajien työssään käyttämästä huumorista. Lahden ammattikorkeakoulu, Lahti.
- Koukkunen, K (toim.). 2003. Sivistyssanakirja. 2. painos. Helsinki: WSOY.
- Koulutuksen tutkimuslaitos. 2012. Suomalaisten oppilaiden kouluosaaminen kansainvälistä kärkeä - Oppimisen ilo hukassa. [online] <https://ktl.jyu.fi/ajankohtaista/suomalaisten-oppilaiden-kouluosaaminen-kansainvalista-karkea-oppimisen-ilo-hukassa-tiedote-11.12.2012> [viitattu 5.7.2013]
- Laes, T. 1999. Huumori ja kasvatustieteet. Teoksessa K. Laine & J. Tähtinen (toim.) Oppimisen ohjaaminen alkuopetuksessa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B 64, 273–293.
- Lahdes, E. 1997. Peruskoulun uusi didaktiikka. Helsinki: Otava.
- Määttä, K. 2005. Pedagoginen rakkaus ja hyvä opettajuus. Teoksessa Luukkainen, O. & Valli, R. (toim.) Kaksitoista teesiä opettajalle. Keuruu: PS-kustannus.
- Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. 5.uud. painos. Tampere: Tammerpaino.
- Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Tammi.

- Nuutinen, P. 2006. Pedagoginen komiikka opettajien muistoissa. [online] Joensuu: Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.
<http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/naurukoulu/liite1.htm>
[Viitattu: 24.1.2012.]
- Opetusalan ammattijärjestö OAJ Ry. 2006. Opettajan ammattietiikka ja eettisen periaatteet. [online] Helsinki.
http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,447767&_dad=portal&_schema=PORTAL (Viitattu 19.2.2013.)
- Ojanen, M. 2007. Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita.
- Olkinuora, E. 1983. Oppimisen ja opiskelun mielekkyydestä peruskoulun päättövaiheessa. Julkaisusarja A:91. Turku: Turun yliopisto.
- Palmer, J. 1993. Taking humour seriously. Routledge : Florence, KY, USA.
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksu. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Saarijärvi: LK-kirjat.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkijan työssä. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Tammer-Paino.
- POPS 2004 = Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Prodanović- Stankić, D. 2011. Using humour in teaching English as a foreign language at more advanced levels. [online] Serbia: University of Novi Sad. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0579-6431/2011/0579-64311102254P.pdf> [Viitattu 1.7.2013]
- Puolimatka, T. 2011. Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki: Suunta-kirjat.

- Rantala, T. 2006a. Koulun tunteet tutkimuksen kohteena – monelta alkaa ilo? Teoksessa Määttä, K. (toim.) Tunteiden rakkaus ja rikkaus. Avaimia tunteiden tulkintaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Rantala, T. 2006b. Oppimisen iloa etsimässä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Schmuck, R. & Schmuck, P. 2001. Group processes in the classroom. Boston: Mac-GrawHill.
- Skinnari, S. Pedagoginen rakkaus. 2004. Juva: PS-kustannus.
- Strapparava, C., Stock, O. & Mihalcea, R. 2011. Computational Humour. Teoksessa Petta, P., Pelachaud, C. & Cowie, R. Emotion-Oriented Systems. The Humaine Handbook. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Strick, M. 2009. Finding Comfort in a Joke. USA: The American Psychological Association.
- Talib, M-T. 2002. Voiko tunteita opettaa? Teoksessa Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.) Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 6. painos. Vantaa: Tammi.
- Tuovila, S. 2006. Suomalaisten tunteet ja tunnesanat. Teoksessa Määttä, K. (toim.) Tunteiden rakkaus ja rikkaus. Avaimia tunteiden tulkintaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Vesa, P. 2009. Aineistolähtöinen teoria hyvää oloa ja työhyvinvointia edistävästä huumorista hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.
- Wright, N. & Oliver, G. 1998. Lapsen tunteet. Tampere: Kirjatoimi.

Liite 2

Ohjeistus ajatuskartan tekemiseen kuudesluokkalaisille.

1. Piirrä paperin keskelle kuvio, jonka sisään kirjoitat ajatuskarttasi otsikoksi ”Minun opettajani huumori”.
2. Tehtävänäsi on siis miettiä omaa opettajasi ja hänen huumoriaan.
3. Vedä otsikosta viivoja haluamallasi tavalla eri puolille paperia, ja kirjoita viivojen päihin mieleesi tulleita asioita aiheeseen liittyen.
4. Vastaa ainakin seuraaviin kysymyksiin:
  - Käyttääkö opettajasi huumoria?
  - Missä tilanteissa opettajasi käyttää huumoria?
  - Millaista opettajasi huumori on?
  - Mistä asioista hän vitsailee?
  - Miltä huumori sinusta tuntuu?
  - Onko huumori luokassasi hyvä vai huono asia?
  - Kerro esimerkkejä opettajasi huumorista.
5. Vastaa kokonaisilla lauseilla, jotta tiedän mitä tarkoitat. Lisäksi perustele vastauksesi tarkasti!

1. Missä ja milloin sinun opettajasi käyttää huumoria?

---

2. Muistele tilanteita, joissa opettajasi on vitsailut. Kerro vapaasti.

---

3. Onko opettajasi huumori tuntunut sinusta joskus hyvältä?

Kerro

esimerkki.

---

4. Onko opettajasi huumori tuntunut sinusta joskus pahalta?

Kerro esimerkki.

---

5. Onko jonkun alakoulun opettajasi huumori jäänyt sinulle erityisesti mieleen? Kerro miten.

---

6. Millaista huumoria toivoisit koulussa käytettävän?

---

7. Millaista huumoria ei voi käyttää koulussa?

---

8. Muuta sanottavaa huumorista?
